

Hyvinvointiraportti 2023

Sisällysluettelo

Johdanto.....	2
1 Kuntalaisten liikkuminen, terveydentila ja elintavat.....	4
1.1 Varhaiskasvatusikäiset.....	4
1.2 Koulu- ja opiskeluikäiset.....	5
1.3 Työikäiset ja ikäihmiset.....	9
1.4 Liikunnasta viestiminen ja muut liikkumista lisäävät toimet.....	11
2 Kuntalaisten digiosaamisen vahvistaminen.....	14
2.1 Varhaiskasvatusikäiset.....	14
2.2 Koulu- ja opiskeluikäiset.....	14
2.3 Työikäiset ja ikäihmiset.....	15
3 Kuntalaisten syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistaminen.....	17
3.1 Varhaiskasvatusikäiset.....	17
3.2 Koulu- ja opiskeluikäiset.....	18
3.3 Työikäiset ja ikäihmiset.....	22
4 Turvallisuus.....	27
4.1 Turvallisuuskulttuuri ja kriisivalmius.....	27
4.2 Kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä kouluuyhteisön hyvinvoinnin tarkastus.....	28
4.3 Ikäihmisten kaatumiset ja putoamiset sekä asuminen.....	28
4.4 Väkivalta.....	29
5 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	30

Johdanto

Kunnan hyvinvoinnin edistämistyö pohjautuu kuntalain¹ ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain² mukaisesti kunnan hyvinvointisuunnitelmaan³ sekä kunnanvaltuuston hyväksymään kuntastrategiaan⁴. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet, toimenpiteet sekä mittarit tuleville vuosille asetetaan hyvinvointisuunnitelmassa. Kuntastrategiassa asetetut kärkitavoitteet tukevat hyvinvointisuunnitelmaan kirjattuja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteita.

Kunnan hyvinvointityötä koordinoidaan kunnan hyvinvointilautakunnan alaisuudessa. Hyvinvointipalvelut (hyvinvointipäällikkö ja hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori) ohjaa kunnan hyvinvointityötä ja vastaa lautakunta-asioiden valmistelusta. Kunnassa toimii lisäksi moniammatillinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä (hyte-työryhmä), jossa ovat edustettuina kaikki kunnan palvelualueet, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue (Keusote) sekä osa kunnan tytäryhtiöistä ja Mäntsälässä toimivista seuroista ja järjestöistä.

Kunnassa toimiva erikseen nimetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä koordinoiva asiantuntija on hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattori.

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmän (TEAvisari) mukaan seurattavat tiedot kattavat väestön elintavat, terveydentilan, elämäntilanteen, väestöryhmien väliset terveyserot sekä asukkaiden koetun osallisuuden.

Vuosittainen raportointi valtuustolle väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista sekä kunnan talousarvioon ja taloussuunnitelmaan määritellyt talousarviovuoden mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista sekä hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumisen arviointi valtuustokausittain kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa ovat hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattoreita.

Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä raportoidaan vuosittain kunnan osavuosi- ja tilinpäätösraportoinnissa sekä hyvinvointiraportissa. Laajempi hyvinvointikertomus tehdään kerran valtuustokaudessa hyvinvointipolitiikan johtamisen, suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työvälineeksi. Tarkastuslautakunnan tulisi arvioida kunnan hyvinvointisuunnitelman hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumista valtuustokausittain.

Kuntalaisten hyvinvointia edistetään kunnassa monin eri tavoin. Hyvinvointia edistetään niin liikunta- ja nuorisopalveluissa, varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, maahanmuutto- ja työllisyyspalveluissa kuin kirjaston ja kansalaisopiston toimintana. Myös esimerkiksi kaavoituksen ja maankäytön suunnittelun kautta edistetään kuntalaisten hyvinvointia, kun elin- ja toimintaympäristöön suunnitellaan turvallista, terveellistä, viihtyisää, sosiaalisesti toimivaa ja eri väestöryhmien tarpeita vastaavia asuinalueita. Laajasti katsoen kaikki kunnan palvelualueiden tekemä työ on hyvinvoinnin edistämistä. Se on käytännön tekoja kuntalaisten hyväksi, mahdollisuuksien luomista ja tiedon tarjoamista. Lopullinen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistamisestä on jokaisella itsellään.

¹ [Kuntalaki 410/2015](#)

² [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021](#)

³ [Mäntsälän hyvinvointisuunnitelma 2022–2025](#)

⁴ [Strategia vuosille 2022–2025. Mäntsälän kunta](#)

Hyvinvointia edistävät kunnan lisäksi useat muutkin tahot, kuten seurakunta, järjestöt, seurat ja yritykset. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu on vuoden 2023 alusta alkaen ollut Keski-Uudenmaan Hyvinvointialueella.

Tämä hyvinvointiraportti on kunnan hyte-työryhmän yhdessä laatima tietopaketti kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. Raportissa hyvinvoinnin edistämistä ja siinä tapahtuneita muutoksia tarkastellaan vuosien 2022–2025 hyvinvointisuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden, toimenpiteiden ja arviointikriteerien mukaisesti liikkumisen lisäämisen, digiosallisuuden vahvistamisen, syrjäytymisen ehkäisyn ja osallisuuden vahvistamisen sekä turvallisuuden vahvistamisen näkökulmasta.

1 Kuntalaisten liikkuminen, terveydentila ja elintavat

Kuntalaisten liikkumisen lisääminen on yksi kunnan hyvinvointisuunnitelman painopistetavoitteista. TEAvisarin mukaisesti kuntalaisten liikkumisen edistämistä tehdään vuosittain yhteenveto hyvinvointiraporttiin, joka käsitellään lautakunnissa, kunnanhallituksessa ja -valtuustossa sekä hyte-työryhmässä. Hyvinvointiraportissa seurataan ja kuvataan lasten ja nuorten sekä työikäisten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuutta. Kuntalaisten liikkumisen edistämistä käsitellään vuosittain kunnan hyte-työryhmässä.

Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi luottamushenkilöhallinnolle sekä kunnassa toimiva poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä ovat hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattoreita.

1.1 Varhaiskasvatuserät

Lasten liikkumista edistettiin aktiivisesti päiväkodeissa. Päiväkodeissa toimii liikuntavastaavat ja kahdessa päiväkodissa myös liikuntatiimi. Päiväkotien ja koulujen liikuntasaleja käytettiin ahkerasti, ja talvella lapsia kannustettiin myös ulkoliikunnan, kuten luistelun ja hiihdon pariin. Päiväkodeissa on kannustettu käyttämään ryhmissä olevia puolapuita enemmän ja liikuntavälineiden määrää lisättiin aula-alueilla. Myös yksikön työhyvinvointia on lisätty liikuntavälineiden hankinnoilla ja yhteisillä kävelyillä, mikä edistää osaltaan myös aikuisväestön hyvinvointia ja liikkumista. Lisäksi henkilöstö osallistui aktiivisesti koulutuksiin ja koulutuksesta tulevaa tietoa ja jaettiin päiväkodin peda-kokouksissa ja työilloissa. Varhaiskasvatuksen asiakaskyselyn mukaan valtaosa huoltajista koki, että Mäntsälässä varhaiskasvatuksen pedagoginen ympäristö kannustaa lasta liikkumaan ja lasten toiveita liikkumisen suhteen kuunnellaan⁵.

Mäntsälä Liikkuu 2025-hankkeen myötä lasten liikkuminen on monipuolistunut. Lapset osallistuivat myös itse esimerkiksi liikuntahetkien suunnitteluun. Päiväkoteihin on saatu hankkeen kautta liikuntamateriaaleja ja -välineitä sekä lasten että henkilöstön käyttöön. Hankkeen liikunnalliset perhepahtumat ovat jääneet pysyviksi rakenteiksi päiväkoteihin. Tapahtumissa on mallinnettu perheille uusia ideoita liikunnan lisäämiseksi perheiden arkeen.

Ravitsemus on liikkumisen ohella osa hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tarjota monipuolista ruokaa. Kunnassa noudatetaan päiväkotilasten osalta kohdekohtaisia ravitsemussuosituksia. Päiväkodeissa on käytössä makuaakkoset -diplomi. Diplomien suorittamisen tarkoituksena on lisätä yhteistyötä päiväkotien henkilöstön kanssa, edistää ruokakasvatusta ja suunnitella erilaisia teemapäiviä.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Mäntsälän osasto järjesti monitoimitalolla toimintaa lapsiperheille. Perhepeuhu on kaikille lapsiperheille tarkoitettu ilmainen ja avoin salivuoro monitoimitalolla. Käytössä ovat monitoimitalon puolapuut, renkaat, patjat sekä trampoliini. Perhepeuhussa kävi vuoden aikana 181 lasta ja 137 aikuista.

Tietoa varhaiskasvatuserätien lasten terveydentilasta ja elintavoista ei saada vuosittain, ja ajantasaista tietoa on tällä hetkellä niukasti. Tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2022, jolloin

⁵ [Varhaiskasvatuksen asiakaskysely 2023 yhteenvetoa 18.1.2024](#)

mäntsäläläisistä 2–6-vuotiaista pojista lähes kolmannes ja tytöistä 14 prosenttia oli ylipainoisia⁶. Edeltävään vuoteen verrattuna tyttöjen ylipainon yleisyydessä on tapahtunut hienoista laskua, kun taas poikien tulos on pysynyt ennallaan. Tilaston pituus- ja painotietojen kattavuus oli 83,4 % kaikista 2–6-vuotiaista mäntsäläläisistä.

1.2 Koulu- ja opiskeluikäiset

TEAvisarin mukaisia liikkumisryhmiä liikunta- ja urheiluseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille toteutettiin kouluissa tapahtuvan Harrastamisen Mäntsälän malli -hankkeen kautta sekä kansalaisopiston liikuntakursseilla. Lisäksi kaikilla kouluilla järjestettiin iltapäivätoimintaa, joihin osallistui keskimäärin 190–200 oppilasta. Harrastamisen Mäntsälän malli -hankkeen mukaista harrastustoimintaa järjestettiin vuoden aikana lähes kaikissa Mäntsälän peruskouluissa. Osana hanketta kouluissa toteutettiin etsivää harrastustoimintaa, jossa yhteysopettaja pyrki löytämään mielekkään harrastuksen niille oppilaille, joilla ei vielä ole harrastusta.

Koulujen pitkät liikuntavälitunnit on hyte-kertoimen peruskoulun prosessi-indikaattori. Välitunneilla tulee järjestää ohjattua liikuntaa (vetäjänä esim. paikallisen urheiluseuran edustaja tai koulun oppilas). Välitunteja tulee rytmittää pidemmän tauon saamiseksi.

Pitkiä liikuntavälitunteja ja Välkkäritoimintaa järjestetään osana Liikkuva koulu -toimintaa. Pitkät liikuntavälitunnit toteutuivat kahdeksassa koulussa. Jatkossa on tärkeä mahdollistaa pitkät liikuntavälitunnit kaikissa ala- ja yläkouluissa. Alakouluissa oppilaat liikkuvat myös omaehtoisesti välituntien aikana. Kouluissa järjestettiin lisäksi ohjattua välituntitoimintaa, joista osan järjestävät kouluvalmentajat. Oppilaat pitivät pitkiä välitunteja mielekkäinä, ja pitkät välitunnit lisäsivät oppilaiden liikkumista. Kouluissa järjestettiin liikuntapäiviä ja Unicef-kävelyitä.

Koulut järjestivät koulukohtaisia ja koulujen välisiä koululaiskilpailuja, joiden lajeina oli polttopallo, jääkiekko ja salibandy. Kouluikäisille järjestettiin myös liikuntapalveluiden koordinoimat alakoulujen koululaiskilpailut. Maastojuoksu-, hiihto-, suunnistus- ja yleisurheilukilpailuihin sekä jalkapalloturnaukseen osallistui yhteensä 1129 oppilasta.

Vähän liikkuville nuorille tarjottiin kansalaisopistolla kouluikäisten liikuntakursseja. Kansalaisopiston tanssi- ja liikuntakursseilla oli mukana 7–18-vuotiaita. Netto-opiskelijamäärä oli vuoden aikana 114 lasta ja nuorta. Kaiken kaikkiaan kansalaisopiston liikuntakursseille osallistui vuoden aikana 230 alle 19-vuotiasta lasta ja nuorta, mikä on jonkin verran vähemmän kuin vuonna 2022. Kunnan liikuntapalvelut järjesti säännöllisesti kerran viikossa maksuttoman matalan kynnyksen liikuntasalivuoron 3–6-luokkalaisille monitoimitalolla. Monitoimitalon liikuntasalissa järjestettiin myös erityisnuorille ja -aikuisille suunnattu liikuntatunti viikoittain.

Kohdennetut liikkumisryhmät lapsille ja nuorille on hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattori. Kunnan asettamissa tavoitteissa ja toimenpiteissä tulee huomioida vähän liikkuvat ryhmät. Kunnassa tulee olla maksuttomia liikuntavaihtoehtoja lapsille ja nuorille, erityisesti noin 15-vuotiaille, joilla on havaittu tapahtuvan lajista pois putoamista. Lisäksi kunnassa tulee järjestää esim. varustekierrätystä harrastamisen hinnan alentamiseksi.

⁶ [Ylipaino ja lihavuus lapsilla ja nuorilla 2022, Terveysme.fi](https://www.mantsala.fi/tyo-ja-terveys/raportit-ja-tutkimukset/yli- ja-ali-paino)

Kunta tuki vähävaraisten lasten ja nuorten harrastamista myöntämällä harrastestipendejä niille 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille, joiden perheiden taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset olosuhteet aiheuttivat esteen mahdollisen harrastuksen aloittamiselle tai jatkamiselle. Harrastestipendejä myönnettiin 12 kappaletta. Jatkossa kunta panostaa harrastestipendien hakuajkojen ja -ohjeiden näkyvyyden lisäämiseen kunnan kanavissa, jotta yhä useampi lapsi ja nuori pääsee mieluisan harrastuksen pariin.

Liikuntapalvelut järjesti lapsille ja nuorille toimintaa kesällä, syyslomalla ja talvilomalla. Talviloman pulkkapäivä tavoitti 130 osallistujaa ja talvilomalla lapsille ja nuorille järjestetty liikunta tavoitti 140 osallistujaa. Kesällä järjestettiin suosittuja SUP-lautakokeiluja, uimakoululeiri ja perheretki. Puistoruokailussa lapsille oli tarjolla liikunnallista oheistoimintaa ruokailun ohien. Liikuntapalvelut tavoitti kunnantalolla järjestettävissä armeijajäisten kutsunnoissa noin 100 nuorta. Starttivalmennuksen nuorille tarjottiin kuntosalikäynti joka toinen viikko monitoimitalolla.

Liikunta- ja urheiluseurojen alle 18-vuotiaiden harjoitusvuorot koulujen sekä monitoimitalon liikuntasalissa ovat olleet maksuttomia vuoden 2023 alusta alkaen. Maksuttomat tilat ovat merkittävä tuki kunnalta liikunta- ja urheiluseuroille, ja niiden rahallinen arvo koko vuoden ajalta oli yhteensä 40 380,75 €. Lisäksi kunta tuki seuroja 30 000 eurolla liikunta-avustuksena. Liikuntaseuratoimintaan osallistuvien lasten osuus oli vuonna 2022 liikunta-avustusta hakeneiden urheiluseurojen ilmoituksen mukaan noin 2316 lasta. Mikäli lukuun olisi laskettu vain mäntsäläläiset lapset ja nuoret, olisivat liki kaikki peruskouluikäiset oppilaat liikuntaseuratoiminnan piirissä. Vastaavaa tietoa ole saatavilla vuodelta 2023, sillä avustusten hakulomaketta muutettiin vuodenvaihteessa.

Opetuspalvelut järjesti kouluissa liikunta- ja elintapaneuvontaa osana oppiaineiden opetusta, kuten liikunnassa, terveystiedossa, kotitaloudessa, biologiassa ja monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa sekä osana kouluruokailua. Liikunnan lisäämiseen pyrkivä terveysneuvonta kuului opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen kaikilla vuosiluokilla. Osassa kouluista järjestettiin myös liikunta- ja elintapaneuvonnan teemapäiviä, ja lukiossa järjestettiin hyvinvointiviikko. Elintapaneuvontaa annettiin oppilaille opiskeluhuoltopalveluissa sekä ehkäisevän päihdetyön tapahtumien yhteydessä, joita toteutettiin yhteistyössä nuorisopalvelujen, Keusoten, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n ja Elämäni Sankarit ry:n kanssa.

Ala- ja yläkouluissa liikunnan lisäämiseen pyrkivää terveysneuvontaa annettiin myös osana Move! -mittauksia. Move! on 5. ja 8. luokkien oppilaille tarkoitettu fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Tuoreimpien Move! -mittausten mukaan Mäntsälän 5. ja 8. luokan oppilaiden fyysisen toimintakyvyn kokonaistulos on heikentynyt edeltävään vuoteen verrattuna niin tytöillä kuin pojilla. Vuonna 2023 5. ja 8. luokan oppilaista 47 prosentilla fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveystä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla. Vastaava luku edeltävänä vuonna oli 38 prosenttia⁷. Tulos on heikompi verrattuna myös valtakunnalliseen tasoon kuten myös monilla muilla harvaan asutuilla alueilla. Valtakunnallisesti poikien fyysinen toimintakyky on vahvistunut ja tyttöjen pitkään jatkunut fyysisen toimintakyvyn heikentyminen on tasaantunut.⁸

⁷ [Move! -tulokset Mäntsälä 2023](#)

⁸ [Opetushallitus 13.12.2023, Lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn lasku on tasaantunut](#)

Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että lapset ja nuoret liikkuvat suosituksiin nähden riittämättömästi. Perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaisista alle puolet liikkuu vähintään tunnin päivässä, kun taas 8. ja 9. luokkalaisista oppilaista vain noin neljännes. Ammatillisen oppilaitoksen vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus on laskenut vuosien 2019–2023 ajanjaksolla (12 % vuonna 2023 ja 24 % vuonna 2019). Sen sijaan lukiolaisten liikkumisessa on tapahtunut myönteistä muutosta, vaikkakin edelleen vain vajaa neljännes liikkuu tunnin päivässä.⁹

FinLapset-tutkimuksen tulosten perusteella vuonna 2022 mäntsäläläisistä 7–12-vuotiaista pojista 28 ja tytöistä 21 prosenttia oli ylipainoisia. Vastaavat luvut 13–16-vuotiaiden osalta olivat pojilla 33 ja tytöillä 21 prosenttia. Tilaston pituus- ja painotietojen kattavuus oli 71 % kaikista 7–12-vuotiaista mäntsäläläisistä, kun taas vanhemman ikäryhmän osalta kattavuus oli vain reilu puolet.

Ylipainoisten osuus 8. ja 9. luokan oppilaista on yksi HYTE-kertoimentulos indikaattoreista. Indikaattorin mukaan ylipainoisten osuuden tavoitetaso on 5 %

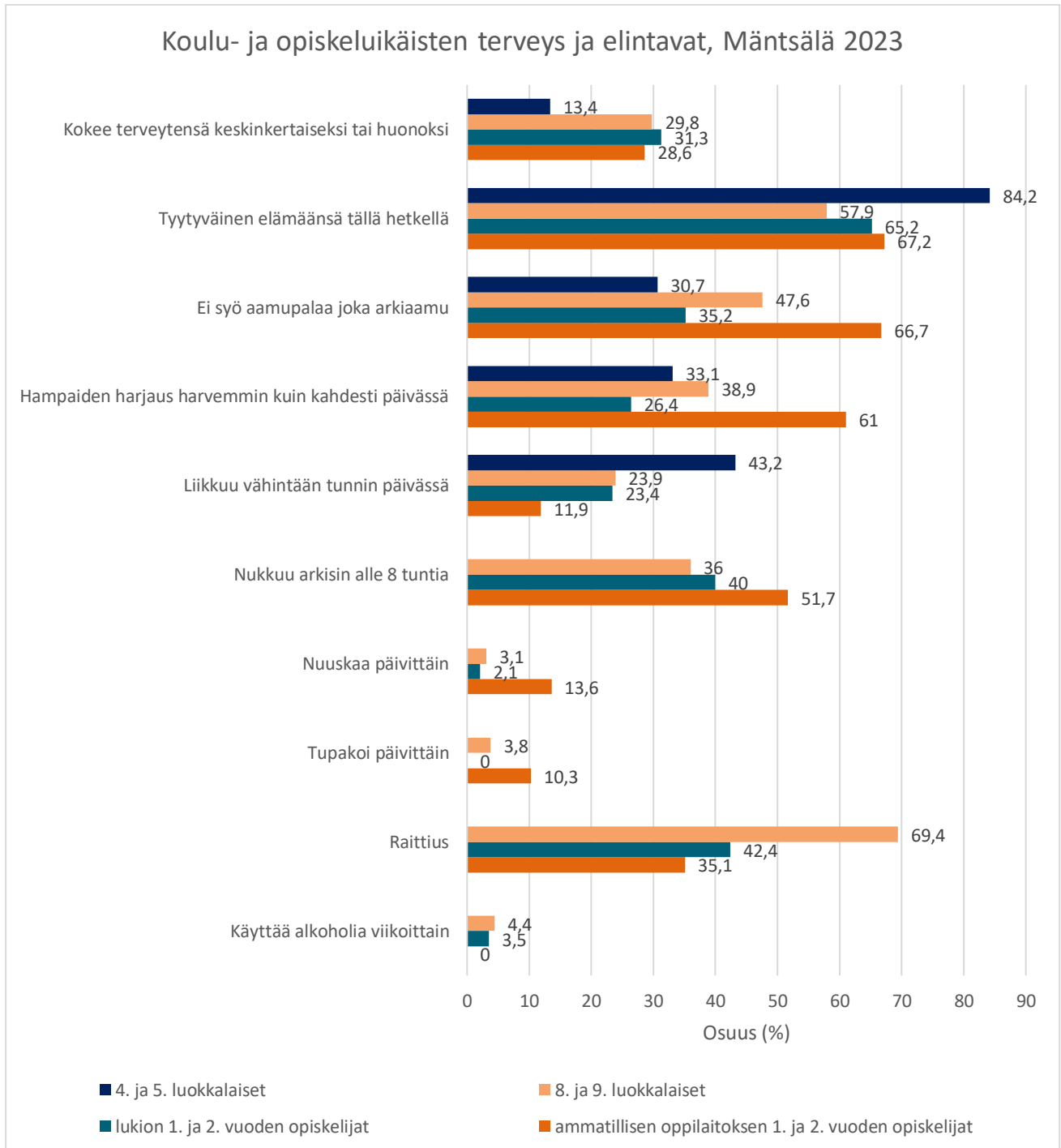
Ylipainoa selvitettiin myös osana tuoreinta kouluterveyskyselyä. Valtakunnallisesti ylipainoisten osuus koko ikäluokasta oli 17 % vuonna 2023. Mäntsälässä ylipainoisten 8. ja 9. luokkalaisten osuus oli 15 %. Sekä ylipainoisten poikien että tyttöjen osuus on hieman laskenut kahteen edeltävään kouluterveyskyselyyn verrattuna, mutta tavoitetason saavuttamiseksi jatketaan kunnassa tehtävää hyvinvointityötä eri toimijoiden ja perheiden yhteistyönä.

Lukiolaisista tytöistä 18 ja pojista 27 prosenttia oli kouluterveyskyselyn mukaan ylipainoisia vuonna 2023. Ammatillisen oppilaitoksen oppilaista ei ole sukupuolikohtaista tietoa vuodelta 2023, mutta ylipainoisten osuus oli yhteensä 35 %. Edeltäviin vuosiin verrattuna ammattiin opiskelevien ylipainoisuus näyttää yleistyneen edelleen. Valtakunnalliseen tulokseen nähden toisen asteen oppilaiden tulokset ovat kokonaisuudessaan hieman heikommat.¹⁰

⁹ [THL, lasten ja nuorten hyvinvointi, kouluterveyskysely, aluevertailu, vähintään tunnin päivässä liikkuvat \(%\)](#)

¹⁰ [THL, lasten ja nuorten hyvinvointi, kouluterveyskysely, aluevertailu, ylipainoisuus \(%\)](#)

Taulukko 1. Koulu- ja opiskeluikäisten terveys ja hyvinvointi Mäntsälässä, kouluterveyskysely 2023.¹¹

Kouluterveyskyselyn mukaan Mäntsälässä 4. ja 5. luokkalaisten terveytensä keskenkertaiseksi tai huonoksi kokevien osuus on hieman kasvanut edeltävään mittaukseen verrattuna (13,4 % v.2023, 10,8 % v. 2021). Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista lähes kolmannes koki terveydentilansa keskenkertaiseksi tai huonoksi. Sukupuolikohtaiset tulokset osoittavat, että tytöillä koettu terveys on heikompi kuin pojilla (pojat 22 %, tytöt 36 %). Terveystensä keskenkertaiseksi tai huonoksi kokevien

¹¹ [THL, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi, kouluterveyskysely](#)

osuus 8. ja 9. luokan oppilailla on yksi HYTE-kertoimen tulosindikaattoreista.¹²

Pieni osa peruskoulua käyvistä ja toisen asteen opiskelijoista käyttää alkoholia viikoittain (Taulukko 2). Ammattiin opiskelevien osalta ei ole saatavilla tuoreinta tietoa Mäntsälästä, mutta valtakunnallisesti ammattiin opiskelevista 9,5 prosenttia ja Keski-Uudellamaalla 6,5 prosenttia käytti alkoholia viikoittain vuonna 2023. Edeltävän mittauskerran mukaan vuonna 2021 Mäntsälässä ammattiin opiskelevista viikoittain alkoholia käytti 15,2 prosenttia.

Tuoreimman kouluterveyskyselyn mukaan Mäntsälässä niiden 8. ja 9. luokkalaisten osuus on kasvanut, jotka eivät syö koululounasta päivittäin. Vuonna 2021 osuus oli 30 %, ja vuonna 2023 osuus kasvoi 43 prosenttiin. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden osuus on myös hieman kasvanut. Lukiolaisten osalta on havaittavissa myönteistä kehitystä.¹³

Kunnassa noudatetaan koululaisten osalta kohdekohtaisia ravitsemussuosituksia. Kouluissa suoritetaan kouluruokadiplomeja, joiden suorittamisen tarkoituksena on lisätä ja ylläpitää yhteistyötä koulujen henkilöstön kanssa, edistää tervettä ruokakasvatusta sekä suunnitella erilaisia teemapäiviä. TEAvisarin mukaan kunnassa tulisi olla asetettu tavoitteita tai määritetty toimenpiteitä terveellisten ravitsemustottumusten edistämiseksi lasten ja nuorten osalta. Edeltävän hyvinvointiraportin pohjalta kunnan hyvinvointisuunnitelman päivitykseen vuosille 2024–2025 lisättiin tavoitteita ja toimenpiteitä lasten ja nuorten terveellisten ravitsemustottumusten edistämiseksi.

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuosituksen noudattaminen on hyte-kertoimen perusopetuksen prosessiindikaattori. Kouluissa tulee noudattaa Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.

1.3 Työikäiset ja ikäihmiset

Vuoden aikana työikäisten ja ikäihmisten liikkumisen lisäämisessä hyödynnettiin hyvinvointisuunnitelman tavoitteen mukaisesti lähipalveluja, tietotekniikkaa sekä etäpalveluja. Kunnan liikuntapalvelut järjesti ohjattuja matalan kynnyksen ryhmäliikuntatunteja puistoissa, kuntoportailla, monitoimitalon saleissa, uimarannoilla, lähiseudun uimahalleissa sekä jokivarren ulkoilualueella. Liikuntaryhmiin olivat tervetulleita niin työssäkäyvät, opiskelun tai työelämän ulkopuolella olevat kuntalaiset kuin eläkeläiset ja painonhallintaa tarvitsevat henkilöt.

Ryhmäliikuntaa järjestettiin kirkonkylän lisäksi myös kylillä. Kyläjumppa on jo ennestään vakiinnuttanut paikkansa Ohkolassa sekä Levannolla, jossa jumppaa ohjaavat vertaisohjaajakoulutuksen saaneet vapaaehtoiset joka toinen viikko. Kansalaisopisto tarjosi liikuntakursseja myös sivukylillä. Vuoden aikana kunnan liikuntapalveluissa toimi kahdeksan vertaisohjaajaa. Vertaisohjaajia oli kaksi enemmän kuin edeltävänä vuonna. Kyläjumppien ohjaamisen lisäksi vertaisohjaajat sijaistivat tarvittaessa liikunnanohjaajia puistojumppassa ja kävelyryhmässä. Lisäksi he toimivat avustajina Orimattilan vesijumppissa. Uutta vertaisohjaajakoulutusta ei vuoden aikana järjestetty.

¹² [THL, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi, kouluterveyskysely, aluevertailu, kokee terveydentilansa keskimäiseksi tai huonoksi \(%\)](#)

¹³ [Lasten ja nuorten hyvinvointi, kouluterveyskysely, ei syö koululounasta päivittäin \(%\)](#)

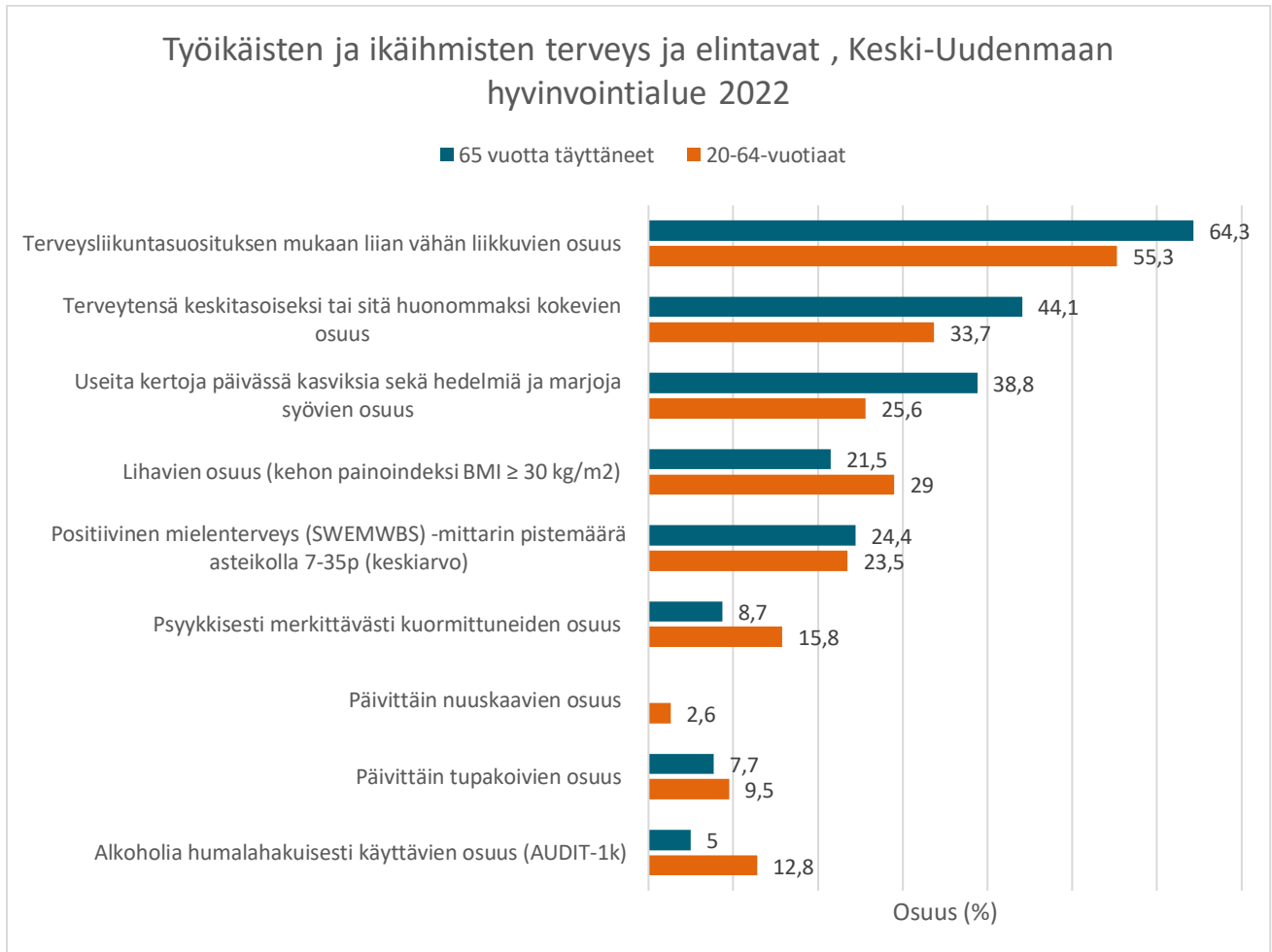
Ikäihmisille suunnatuissa ryhmissä pyrittiin ennaltaehkäisemään kaatumisia, putoamisia sekä murtoamia tarjoamalla ikäihmisille tasapaino- ja lihaskuntotunteja ja keuhonhuoltoa. Naapurikunnan uimahalleissa toteutetut vesijumpparyhmät ovat erityisen suosittuja, ja ryhmät täyttyivät nopeasti. Ryhmiin osallistuneet olivat erittäin tyytyväisiä ohjauksiin. Liikuntapalvelut järjesti ikääntyneille suunnatun hyvinvointiluennon keväällä. Luento oli suosittu, ja tavoitti 95 osallistujaa. Vuosittain järjestettävä ikäihmisten iloinen liikuntapäivä siirrettiin keväälle 2024.

Mäntsälässä liikuntaneuvonta on vakiintunutta liikuntapalvelujen toimintaa, jossa on pyritty tekemään yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavan Keusoten kanssa. Keusoten ja kunnan yhteistyö liikuntaneuvonnassa tiivistyi syksyllä 2023. Terveysasemalla käynnistyi liikuntapalveluiden järjestämät kuntosaliryhmät, jonne ohjataan asiakkaita fysioterapiasta ja liikuntaneuvonnan kautta. Liikuntapalvelut lisäsi suuren kysynnän vuoksi myös kaksi uutta kuntosaliryhmää sekä hyvinvointiryhmän. Hyvinvointiryhmä on liikuntaneuvonnan pienryhmä. Keusoten liikuntalähetteen kautta kunnan liikuntaneuvontaan ohjautui syksyllä 10 asiakasta.

Kansalaisopistolla tarjotaan kaikille kuntalaisille matalan kynnyksen liikuntakursseja. Liikunta- ja tanssikurssit ovat olleet jo usean vuoden ajan suosituimpia kursseja kansalaisopistossa. Ohjattuun liikuntaan osallistuneiden määrä vuonna 2023 oli 2387. Edeltävänä vuonna vastaava luku oli 2120. Suurin osa kursseille osallistuneista on työikäisiä ja eläkeläisiä. Kansalaisopistolla oli tarjolla liikuntaa myös verkkokursseina, joita toteutui yhteensä 17 kappaletta.

Kunnassa aloitti syksyllä 2023 senioriohjaaja vahvistamaan ikäihmisten parissa tehtävää hyvinvointityötä. Senioriohjaaja tekee etsivää ja löytävää vanhustyötä, kohtaamispaikkatyötä K65 kyläkiertue tapahtumissa sekä asiakastyötä yksilö- ja ryhmätapaamisissa. Senioriohjaaja tekee yhteistyötä muun muassa seurakunnan, yhdistysten ja liikuntapalveluiden kanssa. Seniorityö ja liikuntapalvelut järjestivät vanhustenviikolla yhteiskävelyn, johon osallistui noin 50 ikäihmistä ja koululaista.

Terve Suomi -tutkimus tuottaa tietoa Suomessa asuvien aikuisten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista sekä niissä tapahtuneista muutoksista ja tulevasta kehityksestä. Tutkimuksen tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2022. Taulukkoon on koottu työikäisten ja ikäihmisten terveyttä ja elintapoja kuvaavia tietoja (Taulukko 2). Verrattuna vuoden 2020 tuloksiin pientä myönteistä kehitystä näyttää tapahtuneen terveysliikuntasuosituksen mukaisessa liikkumisessa niin 20–64-vuotiailla kuin 65 vuotta täyttäneillä. Yli 65-vuotiailla ylipainoisten osuus hieman laskenut sekä psyykinen kuormittuneisuus ja terveytensä huonoksi tai keskinkertaiseksi kokeminen on vähentynyt, kun taas 20–64-vuotiailla niissä oli tapahtunut kasvua.

Taulukko 2. Työikäisten ja ikäihmisten terveys ja elintavat Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella vuonna 2022¹⁴.

Kansallisen terveysindeksin tulokset vuodelta 2022 julkaistaan toukokuussa 2024, jolloin tiedot saadaan osaksi kunnan laajaa hyvinvointikertomusta vuodelle 2025. Kansallinen terveysindeksi tuottaa tietoa sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä sosiaaliturvaetuksien tarvetta kuormittavimpien sairausryhmien ja terveysongelmien osalta. Se sisältää sairausryhmittäiset indeksit, sairastavuuden yleisindeksin sekä työkyvyttömyysindeksin. Lisäksi tietoja saadaan niin kustannuksista, elämänlaadusta, kuolleisuudesta kuin palvelujen ja etuuksien käytöstä.

1.4 Liikunnasta viestiminen ja muut liikkumista lisäävät toimet

Liikuntapalvelujen viikko-ohjelmasta, tapahtumista ja kampanjoista viestittiin aktiivisesti kunnan kotisivuilla, lehdessä ja sosiaalisessa mediassa. Liikuntapalvelut esimerkiksi julkaisi säännöllisesti sosiaalisessa mediassa erilaista matalan kynnyksen liikkumiseen kannustavaa sisältöä ja videomuotoisia ohjeistuksia. Liikuntapalvelut osallistui myös valtakunnalliseen Porraspäivät -kampanjaan.

¹⁴ [Sotkanet, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Terve Suomi -tutkimus 2022](#)

Seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiskokous on hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattori. Kunta koordinoi esimerkiksi liikuntafoorumin, johon kutsutaan mukaan esim. sosiaali- ja terveysalan yhdistykset, nuorisojärjestöt, maahanmuuttajajärjestöt, asukasyhdistykset, ikäihmisten yhdistykset ja kulttuuriseurat.

Kunnassa järjestettiin järjestöjen ja seurojen yhteiskokous loppuvuodesta 2023. Kunta panosti tapahtuman mainostamiseen kunnan kanavissa, lehdimainoksella ja suorilla yhteydenotoilla sähköpostitse. Tapahtuma tavoitti lähes 80 osallistujaa ja yli 40 yhdistystä, seuraa ja toimijaa. Mukana oli niin liikuntaseuroja, potilas- ja eläkeläisyhdistyksiä, vanhempainyhdistyksiä ja nuorisojärjestöjä kuin

sateenkaariyhdistys. Edeltävänä vuonna yhteiskokoukseen osallistui seitsemän seuraa. Tapaamisen tarkoituksena oli koota yhdistyksiä yhteen, luoda edellytyksiä yhdistysten keskinäiselle yhteistyölle sekä yhdistysten ja kunnan väliselle yhteistyölle.

Tapahtumassa esiteltiin kunnan uudistuneita avustuskriteerejä ja ohjeita, yhdistyksiltä kerättyjä hyviä käytäntöjä sekä tapahtumia ja toimintaa tulevalle vuodelle. Lisäksi kunta esitteli idean kunnan koordinoimasta lasten kesätoiminnan esitteestä, johon koostetaan eri toimijoiden järjestämää kesätoimintaa. Esite suunnitellaan toteutettavaksi vuonna 2024.

Seuroilla ja yhdistyksillä oli kiinnostusta tiiviimpään keskinäiseen yhteistyöhön jatkossa, mutta sen mahdollistamiseksi toivottiin kunnan puolelta vahvempaa koordinointia sekä yhteisen kanavan luomista yhdistyksille. Tapaamisessa pyydettiin myös osallistujilta ideoita ja ehdotuksia yhteistyön lisäämiseen sekä järjestöjen ja seurojen yhteiskokousten jatkojärjestämiselle ja vapaaehtoistyön koordinoinnille, joita hyödynnetään jatkossa kunnan hyvinvointityön koordinoinnissa. Tarkoituksena on jatkossa järjestää vastaa yhteistapaaminen kerran tai kaksi vuodessa. Jatkossa valitaan tapaamisille tarpeidenmukainen tema, jonka ympärille tapaaminen luodaan.

Kunnassa järjestettiin kaikille kuntalaisille suunnattu Valokävely-tapahtuma, joka tavoitti runsaasti niin lapsiperheitä, nuoria, työikäisiä kuin ikäihmisiä. Tapahtumaan osallistui noin 350 henkilöä. Tapahtumassa järjestettiin kaikille ikäryhmille erilaista liikunnallista toimintaa, kuten hohtofrisbee, taspainorata ja kävelyrasteja. Tapahtuma sai kuntalaisilta ja tapahtuman järjestäjiltä erityisen hyvää palautetta, ja tapahtumaa toivottiin järjestettäväksi myös seuraavana vuonna.

Kuntalaisten liikkumista tuettiin myös kirjaston toimesta. Kuntalaisten oli mahdollista lainata erilaisia liikuntavälineitä kirjastosta. Kirjaston järjestelmävaihdoksen vuoksi tarkkoja lukuja lainausmäärästä ja suosituimmista liikuntavälineistä ei ole saatavilla. Jatkossa liikuntavälineiden lainausmahdollisuudesta pyritään viestimään kunnassa aktiivisemmin yhteistyössä kunnan liikuntapalveluiden kanssa. Lainattavien liikuntavälineiden valikoimaa on tarkoitus laajentaa tulevana vuonna.

Liikuntapaikkojen käyntitietojen osalta kunnalla ei ole käytössä järjestelmää, jolla käyntikertoja voitaisiin mitata. Liikuntapalveluiden seuroille jakamia salivuoroja oli seurojen ja kuntalaisten käytössä noin 29 tuntia enemmän kuin edeltävällä kaudella. Jos verrataan vuosien 2021–2022 kauteen, harjoitustunteja myönnettiin lähes 50 tuntia enemmän. Kunta huomioi vuonna 2023 menestyneitä mäntsäläläisiä urheilijoita stipendein maaliskuussa 2024 järjestetyssä urheilujuhlassa. Stipendejä myönnettiin yhtä paljon kuin edeltävänä vuonna.

Liikuntaseuroille myönnetyt harjoitusvuorot

lv. 2023–2024 547 h/viikko
(lv. 2022–2023 518 h/viikko)

Menestyneiden urheilijoiden stipendit

v. 2023 29 kpl / 9850 €
(v. 2023 29 kpl / 9850 €)

Ulkoliikuntapaikkojen kunnossapitoa tarkasteltiin vuonna 2023. Latuverkoston hoitoon tehtiin parannuksia talvikaudelle 2023–2024 lisäämällä latukoneella tehtyjen latujen osuuksia kirkonkylällä. Ulkoliikuntapaikkojen kunnossapito 6,5 euroa/asukas. Vuonna 2023 toteutettiin liikkumista lisäävinä investointeina Urheilupuiston tekojääkentän pintarakenteen toteutus, Riihenmäen koulun tekonorimikentän rakentaminen sekä kuntoportaiden rakentaminen Riihenmäen koulun sekä Sälinkään koulun ja päiväkodin yhteyteen.

Vaikutusten ennakoarviointi (EVA) on yhteistoimen liikunnan prosessi-indikaattori. Liikunnan edistämisestä vastaavien viranhaltijoiden tulee osallistua valmisteilla olevien lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin. Vaikutusten ennakoarvioinnin käyttö tulee vakiinnuttaa kunnassa. Vaikutusten ennakoarviointiprosessissa tulee kuulla myös kuntalaisia.

TEAvisarin mukaan kunnassa tulisi tehdä päätös ennakoarvioinnin käytöstä kaikkien toimialojen kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavien päätösten valmistelussa (esimerkiksi sukupuolivaikutukset, lapsivaikutukset, sosiaaliset vaikutukset, eri väestöryhmiin kohdistuvat vaikutukset, vaikutukset alueellisiin eroihin). Lisäksi vaikutusten ennakoarvioinnin toteuttamisesta tulisi tehdä kirjallinen toimintaohje. Kunnassa ei ole vielä systemaattista käytäntöä päätösten ennakoarvioinneille.

Loppuvuodesta 2023 aloitettiin hyvinvointisuunnitelman päivittäminen, joka astuu voimaan 2024 alusta. Päivityksessä hyvinvointisuunnitelmaan lisättiin tavoite lapsivaikutusten arvioinnista osaksi kunnan käytäntöjä sekä kunnan liittymisestä Unicefin lapsisyystävällinen kunta -malliin. Kunnassa aloitettiin vuonna 2023 henkilökunnan koulutukset lapsivaikutusten arvioinnista ja budjetoinnista.

2 Kuntalaisten digiosaamisen vahvistaminen

Yhteiskunnan toimintojen ja palvelujen siirtyessä yhä enenevässä määrin digitaalisiksi, korostuu kaikenikäisten digiosaamisen vahvistamisen tärkeys ja sen merkitys hyvinvointiin.

2.1 Varhaiskasvatusikäiset

Varhaiskasvatuksessa jatkettiin vuoden aikana kehitystyötä lasten digiosaamisen vahvistamiseksi. Varhaiskasvatuksessa on käytössä iPadeja ja Beepotteja, Blue Beepotteja, älytauluja, Clevertouch laitteita ja liikuteltavia videotykkeitä vaihtelevasti yksiköissä. Päiväkotiryhmissä iPad-laitteita on noin 2 kpl/päiväkotiryhmä. Laitteita käytetään ryhmissä viikoittain. Lasten iästä riippuen ryhmissä tehtiin laitteilla muun muassa animaatioita, opeteltiin numeroita ja kirjaimia sekä kuunneltiin musiikkia. Lapset myös motivoituvat monikanavaisesta ja vaihtelevasta toiminta- ja esitystavasta. Käytössä olevat laitteet monipuolistavat käytettävää pedagogiikkaa, ja teknologian käyttö päiväkodissa mahdollistaa lapsille myös tasavertaisen osallisuuden teknologian käyttöön.

Varhaiskasvatuksessa digiosaamiseen liittyviä tavoitteita ei aseteta lapselle, vaan työntekijöiden osaamiselle ja toiminnan aktiivisuudelle. Varmistamalla henkilöstön riittävä digiosaamisen taso tuetaan samalla myös lapsen oikeutta digiosaamiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestettiin vuonna 2023 digiosaamista vahvistava koulutus lähikoulutuksena, jossa opastusta oli mahdollista saada kädestä pitäen. Koulutuksen suunnittelussa hyödynnettiin edeltävänä vuonna tehdyn henkilöstölle suunnatun digitaitoihin liittyvän kyselyn tuloksia ja palautteita. Koulutus vahvisti henkilöstön osaamista esimerkiksi valokuvaamisessa ja erilaisten sovellusten käytössä.

2.2 Koulu- ja opiskelikäiset

Perusopetuksessa tietokoneet ja iPadit olivat päivittäisessä käytössä. Alakouluissa oli käytössä yksi tietokone kahta oppilasta kohden, ja yläkouluissa tietokone jokaisella oppilaalla. Opetuksessa koulu- ja opiskelikäisten mediakriittisyys, medialukutaito, tietokoneen käsittely, kymmensormijärjestelmä, ohjelmien käyttö, ajattelu ja tiedonhaku vahvistuivat. Muutamassa koulussa järjestettiin digiosaamista vahvistavaa toimintaa kerhotoimintaa. Perusopetuksen henkilöstön digiosaamista puolestaan edistettiin ohjelmointiosaamisen koulutuksilla sekä tvt-taitotasojen läpikäynneillä. Tieto- ja viestintätekniset taidot ovat osa opetussuunnitelman mukaisia tavoitteita, ja lasten ja nuorten digiosaamista arvioitiin osana opetussuunnitelman mukaista opetusta. Kunnan tasolla määriteltyjä luokkatasoisia tieto- ja viestintäteknologisia taitotasoja ei kaikilta osin saavutettu.

Nuorisotilalla nuorten käytössä oli kolme tietokonetta, Xbox ja PS4 pelikonsolit. Laitteita käytettiin vapaaseen pelaamiseen ja tiedonhakuun. Nuorisopalvelut järjesti kaksipäiväisen MantsaLAND -peli-tapahtuman, jossa oli yhteensä noin 110 kävijää. Tapahtuma sai suuren suosion ja nuoret toivoivat tapahtumaa järjestettäväksi myös jatkossa. Tapahtuma lisäsi yhteisöllisyyttä, ja antoi nuorille onnistumisen kokemuksia ja rohkeutta osallistua toimintaan. Nuorisotilalla olevat VR-lasit toivat myös liikunnallisuutta pelaamiseen.

Etsivän nuorisotyön kohtaamispaikassa Tukikohdassa on yksi asiakaskäytössä oleva tietokone, jota käytettiin asioiden hoitamiseen, kuten Kela-asiat, terveystiedot (Omakanta.fi), luottotietojen

tarkistus sekä satunnaisesti asuntojen ja työpaikkojen hakuun. Etsivän nuorisotyön perustyöhön sisältyy digiasiointi nuoren kanssa. Suurin osa asiakkaista tarvitsee erilaisia palveluja, joihin lähes kaikkiin sisältyy sähköistä asiointia, kuten aikojen varaamista, yhteydenottopyyntöjä, lomakkeiden täyttöö, kyselyihin vastaamista, asuntojen tai töiden hakua, opiskelua ja kursseja. Usein nuori tarvitsee tukea asiointissa, joita yhdessä selvitellään etsivän nuorisotyöntekijän kanssa.

Starttivalmennuksessa nuorten kone on käytössä viikoittain muun muassa työpaikkojen etsimiseen, työnhakuun liittyvien asiakirjojen laatimiseen ja Kela-asioiden hoitamiseen. Starttivalmennuksessa toteutetaan päivittäin erilaisia tiedonhakuja (esim. uutisia, ruokaohjeita) omilla mobiililaitteilla. Starttivalmennuksen aiheita käsitellään usein osallistavia sovelluksia, kuten Flinga ja Jamboard, hyödyntäen. Lisäksi digi- ja IT-aidot ovat Starttivalmennuksessa yksi viikkoteemoista, johon perehdytään aina kymmenen viikon välein. Kyseisellä viikolla perehdytään digi- ja IT-sanastoon ja nuoret arvioivat omaa digiosaamistaan hyödyntämällä Ylen Digitreenejä. Nuorten digiosaamista vahvistettiin Starttivalmennuksessa harjoittelemalla mm. Ms Office-ohjelmien käyttöä. Teamsin ja sähköpostin käyttö on tullut nuorille tutummaksi, kun toisinaan Starttivalmennuspäiviä on syystä tai toisesta toteutettu etäpäivinä. Starttivalmennusjakson aikana nuoret saavat tarvittaessa apua myös esimerkiksi verkkopankin käyttämisessä.

2.3 Työkäiset ja ikäihmiset

Työllisyys- ja kotoutumispalvelut ovat edistäneet työkäisten digiosaamista tarjoamalla asiakaskäyttöön tietokoneet ja ohjausresurssin sekä ohjaamalla asiakkaita käyttämään kirjastossa olevia laitteita. Ryhmämuotoisia digiopastuksia järjestettiin kaksi kertaa. Yksilöohjausta ja oman asiointin edistämistä omien kännykkäsovellusten käytössä sekä asiakaskoneilla on annettu keskimäärin kahdellesadalle asiakkaalle. Ohjauskertojen määrät ovat vaihdelleet 1–3 krt/asiakas.

Digiosaamista on myös kasvatettu osallistamalla ja ohjaamalla asiakkaat oman asiointinsa hallintaan esimerkiksi TE-toimiston, Kelan, Kevan, Verottajan, Poliisin, DVV:n, Keudan, Hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden sovellusten ja järjestelmien käytössä, sekä tuettu asuntomarkkinoiden sekä työnhaku- ja koulutusmahdollisuuksien haussa. Kunta on mahdollistanut yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa useita digiosaamisen harjoittelupaikkoja esimerkiksi tarjoamalla tilat ja palkkaamalla ohjausresurssia järjestöihin.

Työllisyys- ja kotoutumispalvelut on ollut toimijana kunnantalon Palvelutorin palveluverkoston koajana ja palveluiden koordinoijana sekä yhteistyössä Kelan kanssa edistänyt asiakaskoneen käyttöä ja tarjonnut ohjausta asiointiin kaikille Palvelutorin kävijöille. Molemmat palvelut ovat myös laatineet ohjeistuksia ja selkokielisiä opastuksia asiointiin, sekä vahvistaneet yhteistyötä työnantaja- ja oppilaitos- sekä hyvinvointialueen verkoston kanssa tarjoamalla palveluohjausta, tilat ja mahdollisuuden digiasiointiin.

Kansalaisopisto järjesti yhdessä kunnan senioriohjaajan kanssa Vanhusten viikolla ”Miten ja miksi käyttäisin digiä?” -luennon. Maksuttomalla luennolla oli kahdeksan osallistujaa. Digiosaamista vahvistavien kurssien suosio on laskenut edeltäviin vuosiin verrattuna. Kansalaisopistolla järjestettiin kaksi henkilöstökoulutusta Ped.netin käyttöönotosta. Henkilöstökoulutuksissa oli vajaa kolmekymmentä osallistujaa. Lisäksi kansalaisopistolla toteutettiin liikkumiseen liittyvä verkkokursseja, kuten Hyvän yön jooga. Etäkursseja toteutui yhteensä 17 kappaletta.

Kirjastossa perjantaisin pidettävä kaikille kuntalaisille avoin digiosaamista vahvistava digicafe toteutui 54 kertaa. Apua kaivattiin yleensä puhelimen ja tietokoneen käyttöön liittyviin kysymyksiin. Palvelu koettiin erittäin tarpeelliseksi ja osallistujamäärät nousivat edellisestä vuodesta. Myös verkkokirjasto Finnan käyttö jatkoi edelleen kasvuaan. Verkkokirjastokäyntejä oli 124 974. E-aineistoja lainattiin yhteensä 19 837 kertaa, mikä on 22 % enemmän kuin edeltävänä vuonna. Eniten lainataan e-lehtiä, joiden osuus oli 11 982 lainaa. Verkkokirjaston ja e-aineistojen käytön opastusta annettiin uusia kirjastokortteja tehdessä, asiakkaan kysyessä edellä mainituista palveluista sekä osana koulu- luokkien kirjastokäyntejä ja -opastuksia.

Jatkossa olisi tärkeää järjestää erityisryhmille kohdennettuja sähköisten terveyspalvelujen käytön opastuksia. Työhön tulisi saada yhteistyökumppaneita Keusoten puolelta. Terveysaseman sähköisten palvelujen käyttäjien määrästä, sähköisistä palveluista saadusta palautteesta tai ikäihmisille kohdennetusta viestinnästä ei saatu Keusotelta tietoja raporttia varten.

3 Kuntalaisten syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistaminen

Suomessa yleinen hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti kohentunut, mutta hyvinvoinnin ja terveyden jakautuminen väestössä on yhä eriarvoisempaa. Eriarvoisuus näkyy hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi esimerkiksi syrjäytymisessä, koulutuksessa sekä elämään tyytyväisyyden kokemuksissa. Syrjäytymisen merkittäviä riskitekijöitä ovat matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys, toimeentulo-ongelmat sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Syrjäytyminen on yhteydessä myös perhetaustaan, kehitysympäristöihin, osallisuuteen sekä toimintamahdollisuuksiin. Syrjäytymistä ehkäistään terveyttä ja hyvinvointia edistävillä toimilla sekä ohjaamalla tukea kehitysympäristöihin, koulunkäyntiin ja työelämään osallistumiseen.

3.1 Varhaiskasvatuserä

Mäntsälän kunta tarjoaa alueellaan asuville perheille osa- ja kokoaikaista varhaiskasvatusta perheen tarpeiden mukaan. Vanhemmat voivat valita kunnallisen varhaiskasvatuksen tai yksityisen hoidon tuen järjestääkseen lapsensa varhaiskasvatuksen. Varhaiskasvatukseen ja kerhotoimintaan osallistui noin 75 % kaikista esiopetus ja varhaiskasvatuserästä lapsista. Kerhotoimintaan osallistui noin 21 lasta.

Varhaiskasvatuksessa edeltävää vuotta varjostanut korona-aika ei enää samalla tavalla rasittanut varhaiskasvatuksen henkilökuntaa, mutta Venäjän hyökkäyssodan myötä kuntaan muutti vuoden aikana lisää ukrainalaisia lapsiperheitä lyhyellä varoitusajalla, mikä toi vuoteen omat haasteensa. Korona-ajan negatiiviset vaikutukset perheiden ja lasten hyvinvointiin näkyvät osaltaan edelleen. Perheiden kohtaamat haasteiden havaittiin heijastuvan jonkin verran lasten hyvinvointiin, joka näkyi päiväkodeissa lisääntyvinä haasteina.

Kuntastrategian mukainen perheiden hyvää arkea vahvistava kohtaamispaikkatyö jatkui koko vuoden ajan Metsätontun perhetuvassa. Metsätontun perhetupa on kotonaan lasta hoitavien perheiden kohtaamispaikka, jossa on mahdollisuus tutustua muihin lapsiperheisiin ja lapset saavat leikki-seuraa. Avoimeen toimintaan osallistui vuoden aikana 4063 kuntalaista. Osallistuneiden määrä kasvoi edeltävästä vuodesta 447 käynnillä.

Seurakunta edisti lasten ja perheiden osallisuutta järjestämällä viikoittain avoimia matalankynnyksen ilmaisia tapahtumia sekä ryhmä- ja kerhotoimintaa. Metsätontun perhetuvassa toimii kerran kuukaudessa seurakunnan pitämä vertaistukea, keskusteluapua ja vanhemmuutta tukeva isäkahvila-toiminta alle kouluikäisen lasten vanhemmille. Seurakunta järjestää edullista leiritoimintaa sekä retkiä. Lapsiperheille tarjottiin viikoittain ilmainen ateria. Perheitä tuettiin myös antamalla talousneuvontaa, palveluohjausta, keskusteluapua. Seurakunnan havaintojen mukaan lasten ja nuorten ahdistuneisuus näyttää kunnassa lisääntyneen.

Varhaiskasvatuksessa syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen vastattiin myös varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyöllä kehittämällä kohtaamispaikkatyön alueellista ja moniammatillista yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat osallistuivat säännöllisesti monialaisen perhekeskuspalvelun Peke-tiimin kokouksiin, jotka keskittyvät kiinteästi lasten tuen tarpeiden ympärille. Lisäksi neuvolan kummilastenhoitaja kutsutaan myös tarvittaessa varhaiskasvatuksen

johtoryhmään vieraaksi.

Kiusaamista tunnistettiin muutamassa ryhmässä ja niihin puututtiin keskustelemalla asiasta lasten kanssa sekä tarvittaessa mukaan otettiin esiopetuksessa opiskeluhuollon kuraattori. Kiusaamisen ehkäisemiseksi laadituissa yksikkökohtaisissa suunnitelmissa lapsen suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä korostui pienten lasten osalta tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu varhaiskasvatuksen arjessa. Päiväkodeissa harjoitellaan tunnetaitoja erilaisin menetelmin ja riitojen sovittelussa on käytössä esimerkiksi MiniVerso.

Kirjasto osallistui varhaiskasvatusikäisten syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen muun muassa osallistumalla seurakunnan kanssa vuosittaiseen vauvan päivään ja siihen liittyviin tapahtumiin. Kirjastoauto käy monilla päiväkodeilla osana koulureittejään, jolloin lapsilla ja päiväkotien aikuisilla on mahdollisuus lainata aineistoa ja tutustua kirjaston palveluihin. Muita alle kouluikäisille suunnattuja palveluja ovat mm. satutuokiot, valmiiksi kootut aineistokassit ja opastetut kirjastokäynnit. Kirjaston ja neuvolan välistä yhteistyötä ei saatu vielä käynnistettyä vuonna 2023.

Kulttuuripalvelut osallistui varhaiskasvatusikäisten syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen. Kulttuurikasvatusta toteutettiin varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Lisäksi vuoden aikana varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen työstetty erillinen kulttuurikasvatussuunnitelma saatiin valmiiksi. Yhteistyössä olivat mukana kulttuuripalvelut ja kirjasto. Kirjaston kanssa varsinaista yhteistyösopimusta ei ole vielä tehty.

Kulttuuripalvelut koordinoi esikouluikäisille kulttuuriohjelmaa. Myös muille lasten ikäryhmille on tarjottu ohjelmaa. Vuoden aikana järjestettiin sellokonsertti kulttuurimeijerillä (50 lasta, kolmen päivän valopaja-työpajat (11 kpl pienryhmissä, yhteensä noin 75 lasta), useita Teatteri SoittorAsian satunäytelmiä (noin 290 lasta) sekä Ohkolan teatterin lasten näytelmä elokuussa Liisa ihmemaassa Öljymäellä, johon osallistui kaikki esikoululaiset.

3.2 Koulu- ja opiskeluikäiset

Mäntsälän kunnan kulttuurikasvatusta 1–9 luokkalaisille tehdään teemoitetusti kulttuurikasvatussuunnitelman mukaan. Kulttuuripalvelut hoitaa koordinoinnin ja viestinnän kouluille lukuvuoden toteuttamisesta käytäntöineen ja tarvittavien ostokuljetuksien kanssa. Vuonna 2023 ei ollut erillistä kulttuurikasvatuskoordinoijaa, vaan siitä vastasi kulttuuripalveluiden kulttuurituottaja. Ohjelman tuottamisessa olivat mukana kunnan kirjastopalvelut ja opetuspalveluista koulut opettajineen. Toteutuksessa ovat mukana myös paikallisyhdistyksiä, ja lisäksi osa ohjelmasta ostetaan eri kulttuurituottajilta. Kulttuurikasvatukseen on varattu noin 15 000 euroa ohjelman toteuttamiseen ja noin 5000 euroa sellaisiin kuljetuksiin, joita ei saada koulujen sopimuskuljetuksista.

Kulttuurikasvatussuunnitelmaa toteutettiin suunnitelman mukaisesti niin ala- kuin yläkouluissa. Kulttuurikasvatussuunnitelmaa toteutettiin vuoden aikana kahdella eri lukukaudella, jolloin myös oppilaat vaihtuvat lukukauden vaihdoksen myötä. Suunnitelman ohjelma pystyttiin toteuttamaan vuoden aikana lähes täysin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Käsiyökeskus lopetti toimintansa keväällä, jolloin 7. luokkalaisten kädentaidon teeman mukainen ohjelma jäi toteutumatta.

Alakoululaisilla teemat olivat seuraavat: 1. luokka: vierailu kirjastopalveluissa, 2. luokka: vierailu

museossa tai käynti elokuvissa tai näihin teemoihin liittyvä ohjelma, 3. luokka: tanssi- tai sirkustunti, 4. luokka: itsenäisyyspäivän vastaanotto (tapakasvatus), 5. luokka: teatteriteemallinen ohjelma ja 6. luokka: kotiseutupolut ja paikallishistoria (kotiseututuntemus). Yläkoululaisten kulttuurikasvatussuunnitelman teemat olivat seuraavat: 7. luokka: kädentaidot ja kirjastopalvelut, 8. luokka: valtakunnallisen taidetestaajien organisoimat päivät, 9. luokka: konserttikäynti.

Koululäsnäoloa tukevien toimenpiteiden suunnittelu käynnistettiin vuoden 2023 aikana. Mäntsälän kunnan perusopetuksen opetussuunnitelmaan tehtävät muutokset koskien poissaolojen ehkäisemistä sekä poissaolojen suunnitelmallista seuraamista ja niihin puuttumista päivitettiin kesäkuussa.

Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seuranta on HYTE-kertoimen peruskoulun prosessi-indikaattori. Indikaattori ilmaisee pistemäärän, joka on oppilasmäärällä painotettu prosenttiosuus kunnan kouluista, joissa seurataan oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää.

Sitouttavan koulu yhteistyön hankkeessa (Sitko-hanke) keskiössä oli kouluun kiinnittymistä tukevat toimet ja matalan kynnyksen puuttuminen. Hanke päättyi vuoden 2023 lopussa. Hankkeen myötä kouluvalmentajat vakiinaistettiin. Hankkeessa jalkautettiin elokuussa alueellinen koulupoissaolojen portaiden malli (Toimenpiteet oppilaan poissaolotilanteissa -malli), jonka avulla on voitu täsmällisesti seurata luokka- ja koulukohtaisia pois-

saolotietoja lain edellyttämällä tavalla. Siitä, ovatko oppilaiden poissaolot vähentyneet mallin käyttöönoton jälkeen, ei ole vielä seurantatietoa käytettävissä.

Toimenpiteet oppilaan poissaolotilanteissa -malli on tuotettu yhdessä Keusoten asiakasohjauksen, ensiarvioinnin, palvelutarpeenarvioinnin tiimin, perhesosiaalityön sekä lastensuojelun kanssa ja yhteiset käytänteet on jaettu. Hankkeessa jalkautettiin yhteisöllisen hyvinvointityön väline. Alueellisena hyvinvoinnin indikaattoriksi otettiin käyttöön alueellinen, paikallinen ja yksikkötasoinen poissaolotietojen seuranta. Opiskeluhoitopalveluiden henkilöstö sekä erityisopettajat ja laaja-alaiset erityisopettajat ovat saaneet koulutuksen mallin mukaisiin huolen ja poissaolojen taustasyiden kar-toitusvälineiden käyttöön. Jatkossa opettajille on tulossa Wilma-hälytykset, jotka muistuttavat opettajaa tarttumaan tilanteeseen oikea-aikaisesti. Kouluilla on myös mahdollista saada tukea kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen projektipäälliköltä poissaolomallin juurruttamiseen lukuvuoden 2023–2024 aikana.

Opetuksen henkilöstön turvallisuuskansioon lisättiin pedagogista materiaalia kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän osalta. Keskeisenä tavoitteena oli lisätä oppilaiden ja opiskelijoiden ymmärrystä kiusaamisen ja väkivallan vaikutuksista. Kunnalla on toimenpideohjelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennalta ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Toimenpideohjelmaan on kirjattu konkreettiset tavoitteet, joista raportoitiin sivistyslautakunnalle.¹⁵

Kouluissa seurattiin hyvinvointia kouluterveyskyselyn, KiVa-kyselyn sekä koulukohtaisten työkalujen avulla. Jokainen koulu laati kyselyjen tulosten pohjalta koulukohtaisen suunnitelman hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi. Some-kiusaamisen toimenpiteisiin haettiin ja saatiin hankerahoitusta. Mäntsälän kaikki koulut ovat KiVa-kouluja. KiVa-kuntaraportin 2023 (N=1338, vuosiluokat 1–9) mukaan kiusaajana toimiminen on kasvanut vuodesta 2022 (0,7 %) vuoteen 2023 (4 %). Kiusatuksi joutumisessa ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia vuodesta 2022 (10,7 %) vuoteen 2023

¹⁵ [Mäntsälän kunta, opetuspalvelut, toimenpideohjelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ennalta ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi](#)

(10,8 %).

Kouluterveyskyselyn mukaan noin 60 prosenttia peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisista ja 68 prosenttia 8. ja 9. luokkalaisista oppilaista vastasi, ettei ole joutunut kiusaamisen kohteeksi eikä ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen. Kiusaamisen yleisyydessä ei ole tapahtunut suurempaa muutosta vuoteen 2021 verrattuna, mutta kiusaaminen on edelleen melko yleistä. Kiusaamista kokevista tai kiusaamiseen osallistuneista 4. ja 5. luokkalaisista lähes viidennes ja 8. ja 9. luokkalaisista vajaa kolmannes koki kiusaamisen jatkuneen tai pahentuneen siitä huolimatta, että oli kertonut siitä koulun aikuiselle. Peruskoulun oppilaista yhteensä noin yhdeksän prosenttia koki kiusaamista viikoittain.¹⁶

Kiusattuna oleminen ja kiusaamiseen osallistuminen on yleistynyt toisella asteella. Lukiolaisista 11 prosenttia ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 29,7 prosenttia koki kiusaamista, kun vastaavat luvut vuonna 2021 olivat 9,7 ja 18,8 prosenttia. Toisen asteen opiskelijoista kahdeksan prosenttia koki viikoittaista kiusaamista.¹⁷

Lukiolaisista pojista 10,9 % on kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana. Tytöillä luku on yli nelinkertainen (45,6 %). Tulos on pysynyt lähes samana suhteessa vuoden 2021 tuloksiin.¹⁸

Erytystä tukea sai 244 oppilasta ja tehostettua tukea 385 oppilasta. Erytystä tukea tarvitsevien oppilaiden määrässä ei tapahtunut merkittävää muutosta edeltävään vuoteen verrattuna. Sen sijaan oppilaiden tuen tarve ja tarpeen syvyys kasvavat edelleen. Opiskeluhoitopalvelut ovat riittämättömät vastaamaan kasvavaan tuen tarpeeseen. Erityisesti koulupsykologeille, terveydenhoitajille ja koululääkäripalveluille on paljon tarvetta, mikä osaltaan voi selittää vuonna 2023 havaittuja ilmiöitä, kuten kiusaamista, ilkeäkäyttäytymistä, aggressiivisuutta ja häiriökäyttäytymistä.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrä on HYTE-kertoimen tulosindikaattori. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka kyseisenä vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Indikaattorin tavoitetaso on 5 %.

Lähes kaikki peruskoulun oppilaat saivat päättötodistuksen. Pieni osa päättötodistusikäisistä oppilaista opiskeli vuosiluokkiin sitoutumattoman opetussuunnitelman mukaisesti, joista osa on valmistunut ja osa opiskelee edelleen. Tuoreimmat tilastotiedot koulutuksen ulkopuolelle jääneistä 17–24-vuotiaista on vuodelta 2022, jolloin Mäntsälässä koulutuksen ulkopuolelle jääneitä oli 8,3 %. Verrattuna vuoden 2021 tietoihin, koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten osuus kasvoi 0,6 prosenttiyksikköä.¹⁹ Kasvu voi selittyä sillä, etteivät kaikki nuoret hyödynnä saamaansa opiskelupaikkaa. Lisäksi osa opiskelijoista keskeyttää opinnot. Koulutuksen ulkopuolelle jäämistä, koulutuksellista eriarvoistumista ja syrjäytymistä voidaan ehkäistä esimerkiksi työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön avulla sekä takaamalla nuorille joustavia opiskelumahdollisuuksia.

¹⁶ [Lasten ja nuorten hyvinvointi, kouluterveyskysely, kiusaamista kuvaavat indikaattorit \(%\)](#)

¹⁷ [Lasten ja nuorten hyvinvointi, kouluterveyskysely, kiusaamista kuvaavat indikaattorit \(%\)](#)

¹⁸ [Lasten ja nuorten hyvinvointi, häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua kokeneet kouluterveyskysely \(%\)](#)

¹⁹ [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi, koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä](#)

Starttivalmennus jatkoi sosiaalista vahvistamista ja osallisuuden tukemista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien alle 25-vuotiaiden parissa. Starttivalmennukseen osallistui vuoden aikana 22 nuorta, joista yhdeksän jatkoi valmennuksessa vuodenvaihteen jälkeen ja valmennuksen päättäneistä nuorista seitsemän ohjautui opintoihin tai työelämään.

Etsivä nuorisotyö sai vuoden aikana lähes 100 yhteydenottopyyntöä. Yhteydenottojen kautta tavoitettiin 45 nuorta, jotka siirtyivät etsivän nuorisotyön asiakkaiksi. Tavoitetuista nuorista noin 20 eivät halunneet tai tarvinneet palvelua tai he saivat kertaluontoista ohjausta. Noin 30 nuorta ei yrityksistä huolimatta tavoitettu. Tavoittamattomien nuorten määrä kasvoi jonkin verran aiempaan vuoteen verrattuna. Suurin osa tavoittamattomista nuorista oli 18–20-vuotiaita, joka voi selittyä oppivelvollisuuden ikärajan nostolla, koronan jälkeisellä ajalla tai liian myöhään tulleilla yhteydenottopyynnöillä.

Ilmiönä nuorten yksinäisyyden kokemukset näkyivät etsivässä nuorisotyössä. Yksinäisiä nuoria kannustettiin mukaan pienryhmätoimintaan ja avoimeen ryhmätoimintaan. Ryhmätoiminnan kysyntä kasvoi entisestään. Ryhmätoiminnassa (sis. tapahtumat, retket, pienryhmätoiminta ja avoin toiminta) oli kävijöitä 345, kun edellisenä vuonna kävijöitä oli 219. Etsivät nuorisotyöntekijät järjestivät esimerkiksi säännöllistä kävelysählyä, keilaamista, luonnossa liikkumista, ulkoilua, teemapäiviä, tapahtumia, avointa kahvilatoimintaa ja retkiä, nuorten toiveiden ja tarpeen mukaan. Keusoten asiakasohjaus oli ruuhkautunut alkuvuodesta, mikä työllisti etsivää nuorisotyötä kunnassa. Myös nuorten itsenäistymiseen liittyvä asioiden hoitaminen työllisti ja yhteistyötä tehtiin suuressa määrin niin Kelan kuin sosiaalipalveluidenkin kanssa.

Syrjäytymistä ennakoivaa ja osallisuutta vahvistavaa työtä tehtiin myös muissa nuorisopalveluissa. Nuorisotilalla käyntikertoja oli varhaisnuorilla 990 ja nuorilla 2181. Vuonna 2022 käyntimäärät kasvoivat lähes kaksinkertaisesti vuoteen 2021 verrattuna, ja vuonna 2023 määrät kasvoivat edelleen. Nuorisotalolla järjestettiin noin 15 teemoitettua taloiltaa, joissa nuoret pääsivät muun muassa askartelemaan ja leipomaan. Taloiltojen lisäksi varhaisnuorille ja nuorille järjestettiin Hohtodisco sekä MantsaLand-pelitapahtuma.

Nuorisotilalla esiintyi yksittäisiä kiusaamistapauksia ja hännäämistä. Kiusaamiseen ja hännäämiseen puututtiin puhuttamalla ja huomauttamalla nuorta asiasta. Kiusaaminen väheni selkeästi puuttumisen jälkeen. Nuorisopalvelut jalkautuivat kylille, joissa havaittiin nuorten lisääntyntä häiriökäyttäytymistä.

Erityisnuorisotyön piirissä oli 78 eri nuorta vuonna 2023. Luku pitää sisällään yksittäiset nuoret, pienryhmät, nuorisotalotyön nuoret sekä Ankkuritoiminnan. Erityisnuorisotyö oli mukana nuorisopalveluiden kylille jalkautumisessa. Ankkuritoiminta kohdistuu varhaisessa vaiheessa nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Ankkuritoimintaa toteutettiin moniammatillisessa tiimissä, joka tapasi nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voitiin tukea ja tarvittaessa ohjata avun tai tuen piiriin. Ankkuriin kutsuttujen nuorten ja heidän perheidensä määrä oli vuonna 2023 hieman laskenut edeltävästä vuodesta. Lisäksi erityisnuorisotyö oli mukana koko ikäluokkia koskevissa tapahtumissa (Camera Obscura ja Päihdekupla) sekä armeijan kutsunnoissa. Nuorten kanssa työskentelyssä korostui muun muassa yksinäisyys, häiriökäyttäytyminen ja ehkäisevä päihdetyö. Päihteistä sähkötupakan käyttö korostui edelleen edeltävän vuoden tapaan.

3.3 Työkäiset ja ikäihmiset

Mäntsälän kunnan Ohjaamo -toiminta on ollut työllisyyspalveluiden hallinnoima ja koordinoima palvelu lokakuusta 2022 alkaen. Ohjaamo on alle 30-vuotiaiden matalan kynnyksen palvelupaikka, jonka toimintamalli rakentuu monialaisesti henkilökohtaista ohjausta, tietoa ja tukea tarjoavasta Ohjaamosta, eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta. Ohjaamo tukee erityisesti erilaisissa nivelvaiheissa olevia nuoria ja edistää koulutukseen ja työelämään kiinnittymistä. Nuorten yksilölliset tilanteet huomioiden Ohjaamon tarjoama ohjaus ja tuki voi sisältää monia eri vaiheita. Ohjaamon ydintoimintaan kuuluu henkilökohtainen neuvonta ja ohjaus, tuki elämänhallintaan, urasuunnitteluun, sosiaalisten taitojen ja valmiuksien kehittämiseen sekä kouluttutumisen ja työllistymisen tukeminen.

Ohjaamoiden moniammatillisesta toimintamallin kautta nuorten tilannetta pystytään edistämään kokonaisvaltaisesti. Matala kynnyksen houkuttelee Ohjaamoon palveluista hyötyviä nuoria, jotka jäisivät muuten kokonaan ilman palveluita tai hakeutuisivat niihin vasta myöhemmin esimerkiksi ongelmien pitkittyessä ja kumuloituessa. Moniammatillisuus ja palvelujen kokoaminen yhteen edistävät myös ohjauksen osuvuutta ja mahdollistavat nuoren asian edistämisen joustavasti ja oikea-aikaisesti. Yksilöllinen asiakasohjaus ja vahva palvelukoordinaatio puolestaan ehkäisevät palveluista tippumista ja sitä kautta nuorten syrjäytymistä. Moniammatillista tukea tarvitseva nuori saa myös tarvitsemansa palvelut pääsääntöisesti selvästi nopeammin ohjaamoprosessissa, kuin tyyppillisessä TE-toimiston palvelupalveluprosessissa.

Ohjaamossa palveluverkostossa toimivat ohjaamokoordinaattorin lisäksi esimerkiksi TE-toimiston nuorten asiantuntijat, ammatinvalintapsykologi, etsivät nuoristyöntekijät, päihde- ja mielenterveys-sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä, Kela, Onni-hanke, opinto-ohjaaja, talous- ja velkaneuvoja ja liikunta- ja ravitsemusneuvoja. Työllisyyspalvelut tarjoavat nuorille yksilöohjausta työhön valmennukseen. Työhönvalmentaja toimii asiakkaiden työllistymisen valmiuksien vahvistajana. Työhönvalmentaja valmentaa, ohjaa ja tukee heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien ihmisten ammatillisen identiteetin kasvua, työstää asiakkaan työllistymisen esteenä olevia asenteita ja muutosvastarintaa sekä syventyy asiakkaan mahdollisten tiedossa olevien terveydellisten esteiden merkitykseen työllistymisen todellisena esteenä.

Työllisyys- ja maahanmuuttopalveluissa vuotta 2023 leimasi erityisesti Ukrainan sodan vaikutukset. Mäntsälään sijoittui yhteensä noin 180 ukrainalaista tilapäistä suojelua hakenutta pakolaista. Lisäksi kunnassa pitkäaikaistyöttömyyttä on kuormittanut erityisesti koronan jälkeinen palveluvaje. Asiakkaat eivät ole saaneet terveyteen ja hyvinvointiinsa liittyviä palveluita, ja moni työtön työnhakija-asiakas on esimerkiksi työttömyysetuudella, kun oikea etuus kuuluisi olla sairasloma tai työkyvyttömyyseläke. Vuonna 2023 on myös tehty valmistelutyötä TEPA24 ja KOTO24 -uudistuksiin liittyen ja osallistuttu aktiivisesti työllisyysaluevalmisteluun sekä rakennettu Ohjaamo-toiminnan rakenteita ja palveluverkosto yhteistyössä nuorisopalveluiden, TE-palveluiden ja hyvinvointialueen kanssa. Vuonna 2023 työllisyyspalvelut on koordinoitunut kunnantalolla toimivan Lounaskahvila Tarinan palvelut, rakentanut ammatillisen oppimisympäristön raamit ja käytännöt, omavalvonnan, sekä vahvistanut oppilaitosyhteistyötä.

Nuorisotyöttömiä oli kunnassa 18–24-vuotiaasta työvoimasta 9 % vuonna 2023 (naiset 6,1 % ja miehet 11,5 %). Nuorisotyöttömyys on yleisempää miehillä, joiden osalta työttömyys yleistyi noin

prosentilla edeltävästä vuodesta, kun taas naisilla oli pientä laskua. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä laski hieman, mutta on edelleen korkea niin miehillä (39,3 %) kuin naisilla (40 %). Työttömien osuus koko työvoimasta oli vajaa seitsemän prosenttia, ja oli yleisempää miehillä. Työttömien terveystarkastuksista ei ole saatavilla tilastotietoa vuodelta 2023.²⁰ Työttömien terveystarkastuksiin ohjattiin kunnasta useita työttömiä, mutta tarkastukset eivät toteutuneet toivotulla tavalla terveysaseman resurssihaasteiden vuoksi.

Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden osuus sekä toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden osuus ovat HYTE-kertoimen tulosindikaattoreita. Indikaattorien tavoitetaso on 0,5 %.

Työkyvyttömyyseläkkeen saaminen ilmaisee pitkäaikaista tai pysyvää työkyvyttömyyttä. Yleisimmät sairausryhmät sen taustalla ovat mielenterveydenhäiriöt ja tuki- ja liikuntaelinten sairaudet.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden kohdalla korostuu paitsi todellinen köyhyys, myös kasautuva syrjäytymisriski, mihin liittyvät ilmiöinä niin pitkäaikaistyöttömyys kuin ylisukupolvisen syrjäytymisen riski.

Tuoreimmat tiedot työkyvyttömyyseläkettä saaneista on vuodelta 2022. Työkyvyttömyyseläkettä saaneita 25–64-vuotiaita oli Mäntsälässä 5,5 %, mikä on 0,4 prosenttiyksikköä vähemmän verrattuna kahden vuoden takaiseen. Tulos on myös parempi valtakunnalliseen tulokseen verrattuna, sillä koko maassa työkyvyttömyyseläkettä saaneita oli 6,1 prosenttia.²¹ Työkyvyttömyyseläkkeelle hakutumiseen vaikuttavat muun muassa sairastavuus, henkilön taloudellinen tilanne ja työttömyys. Sairastavuuden osalta etenkin mielenterveydenhäiriöt sekä tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ovat yhteydessä liian vähäiseen liikuntaan, ylipainoon ja tupakointiin.

Toimeentulotukea saaneista on tilastotietoa vuodelta 2022. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneita 25–64-vuotiaita oli Mäntsälässä 1,0 prosent-

tia, mikä on 0,1 % vähemmän kuin vuonna 2021. Tulos on parempi myös koko maahan verrattuna, jossa luku on 2,5 prosenttia. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita kotitalouksia oli Mäntsälässä vuonna 2021 yhteensä 134. Määrä on vähentynyt edeltävästä vuodesta.²² Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluvaa viimesijaista taloudellista tukea, jonka avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Mäntsälässä asunnottomien määrä väheni vuoden 2022 yhdeksästä henkilöstä viiteen asunnottomaan vuonna 2023²³.

Talous- ja velkaneuvonnasta tiedotettiin Ohjaamo-toiminnan kautta sekä palveluohjauksella talous- ja velkaneuvontaan. Tiedottamisella ja palveluohjauksella on pystytty ennakoimaan taloudellisia ongelmia sekä velkaantumista, ja pystytty tarjoamaan myös velkasaneeraukseen ohjautumista. Myös seurakunta antoi talousneuvontaa perheille. Seurakunnan havaintojen mukaan hintojen nousu on lisännyt ihmisten velkaantumista.

Edellä mainittujen indikaattorien lisäksi työikäisten ja ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoistumisesta osoittaa ennen aikaisesti menetettyjen elinvuosien indeksi (PYLL)²⁴. Mitä korkeampi

²⁰ [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi, Työttömyyttä kuvaavat indikaattorit \(%\)](#)

²¹ [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi, Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä](#)

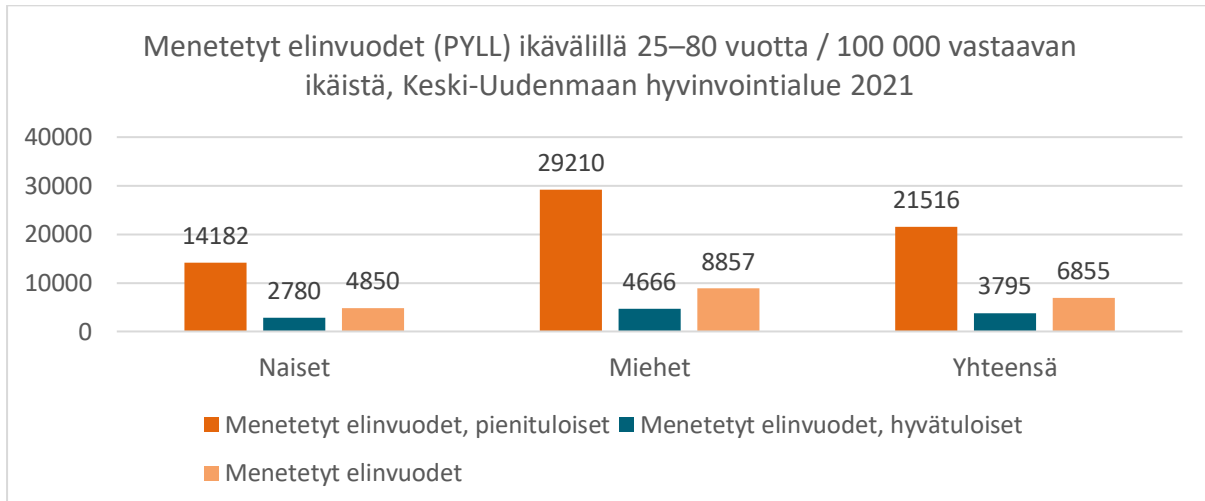
²² [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi, Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä sekä toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet kotitaloudet vuoden aikana](#)

²³ [ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, asunnottomat 2023](#)

²⁴ [Menetetty elinvuodet \(PYLL\). Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

PYLL-indeksin lukema tarkasteltavalla alueella on, sitä enemmän ja nuorempana alueella tapahtuu kuolemia kyseiselle ikävälille kuuluvassa väestössä. PYLL-indeksiä ei enää päivitetä, ja viimeisimmät tiedot on saatavilla vuodesta 2021. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen PYLL-tulosten mukaan pienituloisten menettämät elinvuodet ovat moninkertaiset verrattuna hyvätuloisten menettämiin elinvuosiiin suhteessa 100 000 vastaavan ikäiseen. Miehillä menetettyjä elinvuosia on enemmän kuin naisilla.

Taulukko 4. Menetetyt elinvuoden (PYLL) ikävälillä 25–80 vuotta / 100 000 vastaavan ikäistä, tulokset Keski-Uudenmaan hyvinvointialueelta vuonna 2021²⁵.

Kunnantalon Palvelupiste Vinkki palveli kuntalaisia läpi vuoden. Vuositasolla kävijöitä oli noin 2300. Useimmiten Vinkistä ostettiin kuntosalikortteja, ruokalippuja, lumi- ja maankaatopaikkalippuja. Lisäksi Vinkkiin toimitettiin hakemuksia ja ilmoittautumisia, ja sieltä haettiin kokoustilojen avaimia. Vinkki vastasi kuntalaisten kysymyksiin ja otti vastaan palautetta kunnan palveluista. Kuukausittain tuli noin 120 puhelua, joista suurin osa on kuntalaisilta. Palvelupiste Vinkki antaa kuntalaisille tietoa esimerkiksi rakennusvalvonnasta, monitoimitalon kuntosalista, poliisin lupapalveluista, kokoustilojen varauksista, palautetta aurauksesta, hiekoitetusta ja muista tienhoitoon liittyvistä asioista. Jonkin verran kysellään sosiaalitoimeen ja terveydenhoitoon liittyvistä asioista, kuten mistä saa apua, mistä varataan mitään. Puheluiden lisäksi tulee myös sähköposteja, palautteita, erilaisia kysymyksiä, pöytäkirjoja ja esityslistoja, edelleen välitettäväksi sähköpostijakeluohjeistuksen mukaan.

TEAvisarin mukaisesti kunnan verkkosivuilla kuvattiin kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ja -keinot. Edeltävänä vuonna tehdyn verkkosivujen päivityksen myötä osallistumis- ja asiointikeinojen löydettävyyden ja palautteenantomahdollisuus paranivat, mutta jatkossa kunnan tulee panostaa osallistumiskeinojen tarkempaan kuvaukseen sekä lisätä niiden houkuttelevuutta kuntalaisille. Kunnassa toteutettiin kuntalaiskysely, johon saatiin noin 450 vastausta. Palautetta kannustetaan lähettämään kaikkien viestintäkanavien kautta. TEAvisarin mukaisesti kunnan verkkosivuilla oli näkyvillä myös laaja hyvinvointikertomus.

²⁵ [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](https://tilasto- ja indikaattoripankki.sotkanet.fi), Menetetyt elinvuoden (PYLL) ikävälillä 25–80 vuotta / 100 000 vastaavan ikäistä

Hyvinvointisuunnitelmaan kirjattua aluedemokratiamallia ei toteutettu vuoden aikana, sillä kunnassa ei ollut erillistä varausta osallistavan budjetin mukaisiin alue- ja kylähankkeisiin. Aiemmin kokeiltua osallistavan budjetin tapaista hakua ei myöskään käynnistetty. Sen sijaan kunta järjesti kaikille kuntalaisille avoimia kuntalaisiltoja eri puolilla kuntaa, joihin osallistui arviolta 150 kuntalaista. Kuntalaisilloissa asukkaille kerrottiin eri palvelualueiden ajankohtaisista asioista ja vastattiin kuntalaisten kysymyksiin. Jatkossa asukasiltujen lisäksi tai tilalle kuntaan tulisi perustaa asukasraati tai -foorumi, jota voitaisiin hyödyntää kunnan palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Myös lapsille tulisi TEAviisarin mukaan perustaa foorumi, jossa he voisivat vaikuttaa kunnan hyvinvointia ja terveyttä edistävää päätöksentekoon. Nämä tavoitteet lisättiin päivitettyyn hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2024–2025.

Asukasraatien ja foorumien hyödyntäminen kunnan palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä on hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattori.

Yhdistysten, järjestöjen, seurojen tai toimintaryhmien toimintaa ja sitä kautta osallisuutta vahvistettiin vuosittain haettavilla nuoriso-, liikunta-, kulttuuri- ja kansalaistoiminnan avustuksilla. Avustuksia myönnettiin yhteensä noin 90 000 euron edestä. TEAviisarin mukaan Mäntsälän kaltaisessa taajaan asutussa kunnassa avustuksia tulisi myöntää enemmän. Avustusten lisäksi kunta tarjosi vuoden aikana ilmaisia kokoustiloja yhdistyksille, järjestöille, seuroille ja toimintaryhmille. TEAviisarin mukaan järjestöyhteistyön koordinoimista toteutti hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori osana muita tehtäviään.

Kuntalaisten hyvinvointia ja osallisuutta vahvistettiin myös kansalaisopiston palveluilla. Kansalaisopiston toiminta on elpynyt ja kursseille osallistuvien netto-opiskelijoiden määrät ovat kasvaneet edeltävästä vuodesta, vaikkakaan toiminta ei ole vielä täysin palautunut koronaa edeltävälle tasolle. Vuoden aikana kansalaisopistolla järjestettiin vapaaehtoistoiminnan kurssi yhteistyössä Keski-Uudenmaan Yhdistysverkoston ja alueen vapaaehtoistoimijoiden kanssa.

Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavia kulttuuripalveluja toteutettiin osana kunnan hallintopalveluja kaikenikäisille kuntalaisille. Ohjelmassa oli lukuisi konsertteja, runotapahtumia, teatteria, jolkavuotisia merkkipäiviä ja muita kulttuuritilaisuuksia. Lisäksi lokakuussa järjestettiin perinteinen kulttuuriviikko. Kulttuuripalvelut järjesti vuoden aikana yhteensä 52 tapahtumaa. Tapahtumien määrä kasvoi edeltävästä vuodesta, jolloin koronatilanteen vuoksi niitä järjestettiin tavallista vähemmän. Kulttuurimeijerin tapahtumia oli 36 ja muualla tuotettuja tapahtumia 16 kappaletta. Kulttuuripalvelut oli myös mukana yhteistyössä noin viidessä tapahtumassa. Kulttuuripalvelujen tuottamissa tapahtumissa osallistujia oli yhteensä noin 2800 henkilöä, joista noin 1100 osallistui Kulttuurimeijerin tapahtumiin ja noin 780 henkilöä museotapahtumiin. Museopalveluiden kävijämäärät olivat yhteensä noin 2300 kävijää vuoden aikana.

Kulttuuripalvelut ovat myös mukana Kulttuuri kylässä -hankkeessa, jonka kautta oli tilattavissa ohjelmaa. Kulttuuri kylässä -hankkeessa on tavoitteena kuntien ja kaupunkien löytää yhdessä uusia tapoja toteuttaa kulttuuritoimintaa Itä- ja Keski-Uudellamaalla. Mäntsälä haluaa myös työllistää alueellaan asuvia ja toimivia taiteilijoita sekä luovan alan ammattilaisia hankkeen avulla. Hankkeen tiimoilta toteutettiin koulutusta, tiedotusta ja alueellista yhteistyötä kuntien kesken.

Kulttuuripalvelujen osalta TEAviisarissa korostuu hyvinvointia ja terveyttä edistävän kulttuuritoiminnan merkitys. Sen lisäksi, että kuntastrategiassa tulisi käsitellä kulttuuripalvelujen edistämiseen liittyviä asioita, tulisi laajaan hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan sisällyttää tavoitteita kunnan kulttuuritoiminnasta. HYTE-kertoimen mukaista kulttuuriluotsitoimintaa ei kulttuuripalvelujen niukkojen resurssien vuoksi pystytty käynnistämään. Kunnalla ei ole pysyvää käytäntöä järjestää tai tukea taloudellisesti kulttuuritoimintaa vapaaehtoistoiminnassa. Kunta kuitenkin tukee kulttuuriyhdistyksiä ja rekisteröimättömiä toimintaryhmiä vuosittaisilla kulttuuriavustuksilla. Lisäksi kulttuuripalvelut tukee vapaaehtoista kulttuuritoimintaa tarjoamalla ilmaisia kulttuuritiloja ja satunnaisesti esimerkiksi kuljetusta kyliltä tapahtumiin.

Kulttuuriin osallistumisen kynnyksen mataltaminen on hyte-kertoimen kulttuurin prosessi-indikaattori. Kunnalla tulee olla jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kunnassa järjestettävää kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoimintaa tai muuta vastaavaa vapaaehtoistoimintaa.

Kunnan oman toiminnan lisäksi työtä syrjäytymisen ja osallisuuden parissa tekivät myös muut toimijat. Seurakunta järjesti viikoittain ilmaisia tilaisuuksia ja kokoavaa ja kohtaavaa toimintaa eri ikäisille kuntalaisille ja tarjosi kokoontumismahdollisuuksia eläkeläis- ja vammaisyhdistyksille. Seurakunta järjesti myös kerhotoimintaa ja leirejä. Maahanmuuttajien kotoutumista tuettiin Ankkurissa toimivassa keskustelukerhossa, jossa opetellaan suomen kieltä. Ukrainan pakolaisia autettiin diakoniatyön kautta. Kunnan ja seurakunnan yhteistyö eri ikäisten kuntalaisten ja maahanmuuttajien palveluiden tuottamisessa edisti mäntsäläläisten hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäisi osaltaan syrjäytymistä. Seurakunnan havaintojen mukaan kuitenkin erityisesti ikäihmisten yksinäisyys tullut yhä näkyvämmäksi.

Edeltävänä vuonna diakoniatyö, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Mäntsälän paikallisyhdistys ry (MLL) ja Suomen Punainen Risti Mäntsälän osasto (SPR) perustivat yhteistyössä kaikille kuntalaisille avoimen EkoTeko hävikkikahvilan keskustaan. Vuonna 2023 aikana EkoTeko hävikkikahvilassa kävi yhteensä 853 aikuista ja 80 lasta, eli viikkotasolla vajaa 30 kävijää. Hävikkikahvilan toiminta pyrkii vastaamaan ihmisten yksinäisyyden vähenemiseen, lisäämään osallisuutta ja tarjoamaan osallistumisen mahdollisuuksia.

Mittavaa ruoka-apua järjestää Leivän Tuki ry. Mäntsälän ruokajakelussa käy noin 850–900 henkilöä jokaisessa ruoanjakotilaisuudessa, joista noin 400 syö myös paikan päällä tarjotun lämpimän aterian. Vuositasolla ruoka-apu toiminnassa käy noin 442 000 henkilöä. Noin puolet kävijöistä tulee pääasiassa muista lähikunnista. Leivän Tuki ry:n vapaaehtoista toiminnassa on noin kuusikymmentä.

SPR järjesti vuoden aikana ystävätoimintaa välittämällä koulutettuja, vapaaehtoisia ystäviä sinne, missä niitä tarvitaan. Vapaaehtoiset ulkoiluttivat vuoden aikana kuuden palvelutalon asukkaita joka toinen viikko. Lisäksi SPR teki yhteistyötä kunnan, seurakunnan ja MLL:n kanssa. Yhteistyönä kunnan ja seurakunnan kanssa toteutettiin esimerkiksi vapaaehtoisten kesäretki. SPR teki yhteistyötä myös opetuspalvelujen kanssa valtakunnallisessa Nälkäpäiväkeräyksessä.

4 Turvallisuus

Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat monet asiat, kuten omat kokemukset, läheisten kokemukset, erilaisten rikosten tai onnettomuuksien uutisointi tai yleinen epävarmuus. Turvallisuuden tai turvattomuuden tunne ei ole aina suoraan suhteessa erilaisten uhkien todennäköisyyteen. Turvattomuuden tunne voi heikentää elämänlaatua ja vaikuttaa arkiseen toimintaan esimerkiksi niin, että ihminen välttelee ulkona liikkumista. Tutkimusten mukaan turvattomuuden tunne on yleisempää haavoittuvassa tai epävarmassa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Tietoa siitä, kuinka moni mäntsäläinen kokee päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi tai turvattomaksi, ei ole saatavilla.

4.1 Turvallisuuskulttuuri ja kriisivalmius

Positiivista turvallisuuskulttuuria ja turvallisuustietoutta vahvistettiin vuoden aikana suunnitelmien päivittämisellä, avoimella viestinnällä ja lisäämässä positiivista uutisvirtaa huolimatta vaikeasta yleisestä turvallisuustilanteesta huolimatta, jota Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan aiheutti. Kaiken kaikkiaan omaa varautumista ja kyvykkyyttä vahvistettiin. Kunnalla ei ole ollut päätoimista turvallisuushenkilöä loppuvuodesta 2023 alkaen, joka osin toi haasteita turvallisuustietoisuuden vahvistamiselle.

Turvallisuuden viestintää on parannettu tarkentamalla sisäistä vastuunjakoja, ottamalla käyttöön SECAPP-häiriötilanneviestintäsovellus sekä käytännön harjoituksilla esimerkiksi Uusimaa 2023 harjoituksessa. Kuntaan ollaan rakentamassa kotisivuille myös erillistä turvallisuusosiota. Kunnantalolla toteutettiin turvallisuuskävely. Viestintää vahvisti myös kunnan yleinen ja palvelualueiden valmiussuunnitelmien hyödyntäminen, jotka päivitettiin vuoden aikana. Kunnassa myös tiivistettiin turvallisuusasioissa yhteistyötä Keusoten kanssa. Kunnassa ei ollut turvallisuushankkeita. Kunnalla ei ole yleistä turvallisuussuunnitelmaa, mutta kiinteistökohtaiset pelastussuunnitelmat tulee olla ajan tasalla koko ajan. Loppuvuodesta aloitettiin monitoimitalon turvallisuussuunnitelman päivittämiseen liittyvä työ.

Turvallisen arkiympäristön edistämiseen panostettiin monin tavoin. Yleisten alueiden turvallisuudesta huolehdittiin katu- ja puistovalaistusta kunnossapitämällä ja uutta valaistusta lisäämällä. Puistojen ja katualueiden puhtaanapitoon panostettiin. Liikenneturvallisuutta parannettiin rakentamalla uusia kevyenliikenteenväyliä, hidastetyssyjä ja kavennuksia katuverkolle erilaisilla toteutuksilla. Kunnassa toimii liikenneturvallisuustyöryhmä, jonka kautta turvallisuutta parantavia ideoita viedään eteenpäin. Turvallisuuteen liittyvää valistustyötä toteutetaan yhteistyössä liikenneturvan ja koulujen kanssa. Kunnassa on toteutettu osittain turvallisuuden vuosikellon tavoitteita ja teemoja, jotka vaihtuvat kvartaaleittain. Turvallisuustyön vähäisen resurssin vuoksi turvallisuuskulttuuri pyritään istuttamaan arkityöhön ja johtamiseen. Tästä esimerkkinä sivistystoimen pitkäaikainen työ esimerkiksi turvallisuuskansioiden hyödyntämisessä.

Fyysisen työympäristön turvallisuuteen panostettiin eri keinoin. Työturvallisuusriskien käsittelyä palvelualueilla yhdenmukaistettiin kunnan sisäisessä HR-viestinnässä korostettiin, että myös läheltä piti -tilanteet viedään wpro ohjelmaan. Kunnan organisaatiossa toimii sisäilmatyöryhmä, joka käsittelee kiinteistöjen kuntoa ja riskejä työympäristön osalta. Työterveyshuollon kanssa säännöllinen yhteistyö turvallisuuteen liittyen. Työhyvinvointisuunnitelmien laatiminen kunnan henkilökunnalle

toteutettujen kyselyjen perusteella aloitettiin 2023.

TEAvisarin mukaan kunnassa tulisi olla henkilöstöä koskevan suunnitelman lisäksi myös kunnan toimintaa ja kuntalaisten palveluja koskeva toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Kunnassa ei laadittu hyvinvointisuunnitelmaan kirjattua koko kuntaa koskevaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa, mutta kunnan strategiassa tasa-arvo-näkökulma on mukana. Lisäksi toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma on kunnassa laadittu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osalta, jonka päivitys tehtiin elokuussa.

4.2 Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastus

Kolmen vuoden välein tehtävä koulu ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastus toteutui TEAvisarin tulosten mukaan kouluissa hyvin. Myös tarkastuksen sisällöt toteutuivat pääsääntöisesti laajasti ja laadukkaasti, mutta sisällöissä oli muutamia aihealueita, joihin tulisi kiinnittää lisähuomiota. Tällaisia ovat esimerkiksi koulu yhteisön hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten poissaolojen seuranta, oppimisen ja koulunkäynnin tuen riittävyys, oppilashuoltopalvelujen saatavuus, fyysisen aktiivisuuden lisääminen oppitunneilla sekä kouluruokailu hyvinvointia edistävänä tilanteena.

Koulu ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein on hyte-kertoimen perusopetuksen prosessi-indikaattori.

4.3 Ikäihmisten kaatumiset ja putoamiset sekä asuminen

Tilastotietojen mukaan kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot lisääntyivät Mäntsälässä lähes sadalla hoitajaksolla vuosien 2021 ja 2022 välisenä aikana. Vuodelta 2023 ei ole saatavissa tietoa. Mäntsälän osalta tulokset suhteessa koko maahan ovat huonontuneet. Vuoteen 2020 verrattuna kasvua on yhteensä lähemmäs 200²⁶.

Myös lonkkamurtumat lisääntyivät 0,2 %²⁷. Ikäihmisten tarvitsemat kodin muutostyöt, turvakaiteet ja apuvälineet järjestettiin sosiaali- ja terveystyöpalvelujen kautta.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä on HYTE-kertoimen tulosindikaattori. Indikaattorin tavoitetaso 230 hoitajaksota.

v. 2022 366,4 (koko maa 344,4)
v. 2021 207,7 (koko maa 342,7)
v. 2020 177,0 (koko maa 359,5)

Tuoreimpien tietojen mukaan 75 vuotta täyttäneistä mäntsäläläisistä 92,4 % asui kotona vuonna 2022²⁸.

²⁶ [Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

²⁷ [Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

²⁸ [Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

4.4 Väkivalta

Kunta hyödyntää yleisiä ja avoimia tilastoja rikosten seurannassa. Vuosien välillä on isoja eroja eri rikoslajien ja poliisin ratkaisuaikojen suhteen. Erilaisten näpistysten ja varkauksien sekä huumausainerikosten määrä on ollut kasvussa. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, kuten pahoinpitelyjen määrä on kasvanut merkittävästi. Myös seksuaalirikosten määrässä on tapahtunut nousua. Poliisin näkyvyyden vahvistamista paikkakunnalla yritetään edistää jatkuvasti.

Taulukko 5. Poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset Mäntsälässä vuosina 2022 ja 2023²⁹.

Kouluterveyskyselyn mukaan henkistä väkivaltaa kokevien osuus perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaisista on kasvanut vuosien 2021 ja 2023 välillä niin tytöillä kuin pojilla. Henkistä väkivaltaa koki 28 prosenttia. Sen sijaan 8. ja 9. luokkaisten ja lukiolaisten henkistä väkivaltaa kokevien osuus on laskenut pojilla. Kaiken kaikkiaan tytöt kokevat yleisemmin henkistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten taholta.³⁰

Perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaisista pojista 17 ja tytöistä 13 prosenttia koki vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana. Tyttöjen osalta oli pientä laskua edeltävään mittauskertaan. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla pojilla fyysistä väkivaltaa kokevien osuus (7,6 %) laski ja tytöillä (20,1 %) hieman nousi vuoteen 2021 verrattuna.³¹

²⁹ [Poliisi, toimintaympäristö ja tilastot, rikostilasto rikoslajit kunnittain](#)

³⁰ [Kouluterveyskysely, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi, kokenut vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana, %](#)

³¹ [Kouluterveyskysely, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi, kokenut vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, %](#)

5 Yhteenvedo ja johtopäätökset

Kunnassa on hyvinvointisuunnitelman mukaisesti panostettu kaikenikäisten kuntalaisten liikkumisen lisäämiseen, digiosaamisen vahvistamiseen, osallisuuden lisäämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä turvallisuuden vahvistamiseen. Kaikissa painopisteiden mukaisissa ikäryhmäkohtaisissa tavoitteissa ja niiden toteutumisessa on saatu aikaan myönteisiä muutoksia, mutta havaittavissa on toimenpiteistä huolimatta myös huolestuttavia kehityskulkuja.

Varhaiskasvatusikäisten liikkuminen on monipuolistunut liikuntahankkeen myötä. Ylipainoisten 2–6-vuotiaiden tyttöjen osuus kääntyi pieneen laskuun, mutta kokonaisuudessaan varhaiskasvatusikäisen ylipainoisuus on edelleen huolestuttavalla tasolla. Yhä harvempi peruskoulussa ja toisella asteella oleva lapsi ja nuori liikkuu suosituksiin nähden riittävästi, vaikkakin lukiolaisten osalta on havaittavissa myönteistä kehitystä. Valtakunnallisen mittauksen mukaan Mäntsälässä jo lähes puolella peruskoulun 5. ja 8. luokan oppilaista fyysinen toimintakyky on tasolla, joka uhkaa heijastua terveyteen ja hyvinvointiin negatiivisesti. Myönteistä kuitenkin on, että ylipainoisten osuus peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista on hieman laskenut. Päiväkotien ja koulujen liikunnan määrällä ja laadulla on merkittävä vaikutus lasten liikunta-aktiivisuuteen. Myös kouluruokailulla voidaan vaikuttaa nuoren ruokaan liittyviin tietoihin, asenteisiin ja valintoihin sekä edistää tervettä kasvua ja kehitystä. Tulevina vuosina lasten ja nuorten liikkumisen lisäämiseen sekä ravitsemukseen tulee panostaa myös jatkossa.

Yhä useampi peruskoulun 4. ja 5. luokkalainen kokee henkistä väkivaltaa aikuisten taholta, ja henkistä väkivaltaa kokevat myös tätä vanhemmat ja erityisesti tytöt. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisilla tytöillä myös fyysistä väkivaltaa kokevien määrä on kasvanut. Lasten ja nuorten pahoinvointi ja oireilu ovat lisääntyneet, mikä on näkynyt niin yksinäisyytenä, kiusaamisena, ilkivaltana ja häiriökäyttäytymisenä. Oppilaiden tuen tarpeet ja tarpeiden syvyys kasvavat jatkuvasti, eikä opiskeluhoito- ja palvelut ole pystyneet vastaamaan kasvavaan tarpeeseen. E erityisen suuri on tarve on koulupsykologeille, terveydenhoitajille ja koululääkäripalveluille. Käytännön ennaltaehkäisevää työtä voidaan lasten ja nuorten parissa tehdä huolehtimalla toimivasta opiskeluhoollosta sekä puuttumalla koulukiusaamiseen ja poissaoloihin.

Työkyvyttömyyseläkettä pitkäaikaisesti saaneissa on tapahtunut myönteistä kehitystä edeltävään vuoteen, ja kunnassa tulos on parempi myös valtakunnalliseen tilastoon verrattuna. Lisäksi pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä laski hieman, mutta on edelleen korkea. Toimeentuloa tukea pitkäaikaisesti saaneiden osuus on myös vähentynyt. Työikäisten työkykyä voidaan edelleen vahvistaa ennaltaehkäisemällä työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen vaikuttavia riskitekijöitä, kuten mielenterveydenhäiriöitä sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauksia. Edellä mainittuihin pystytään vaikuttamaan luomalla esimerkiksi lisää edellytyksiä liikunnalle. Työssä korostuu myös yhteistyön tärkeys sosiaali- ja terveystalvelujen kanssa.

Merkittävä osa aikuisväestöstä liikkuu edelleen suosituksiin nähden riittämättömästi Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella, vaikka myönteistä kehitystä on tapahtunut niin työikäisten kuin ikäihmistenkin osalta. Työikäisten psyykkinen kuormittuneisuus on kuitenkin yleistynyt ja yhä harvempi kokee terveytensä hyväksi. Yli 65-vuotiaiden osalta myönteistä kehitystä on tapahtunut ylipainoisten osuuden laskussa, jonka lisäksi psyykkisen kuormittuneisuus ja terveytensä huonoksi tai keskinkertaiseksi kokevien määrä on vähentynyt. Kunnassa ikääntyneiden kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät

hoitajaksot ovat kuitenkin kasvaneet merkittävästi, ja myös lonkkamurtumia on aikaisempaa enemmän.

Lopuksi on tärkeä muistaa, että suurin osa kuntalaisista voi hyvin. Terveiden eriarvoisuuden tiedetään valtakunnallisesti polarisoituneen, mikä tarkoittaa, että osa väestöstä voi yhä paremmin, kun samaan aikaan pieni osa voi entistä huonommin. Jotta kaikkien kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä voitaisiin edistää, tulisi kunnan jatkaa hyvää toimintaansa ja kaikessa toiminnassaan kiinnittää erityishuomiota syrjäytymisriskissä ja haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Tämä hyvinvointiraportti antaa suuntaviivoja ja nostaa esille konkreettisia kehittämiskohtia, joihin kunnan monialaisella ja laajalla hyvinvointityöllä voidaan kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden parantamiseksi niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

Hyvinvointiraportin käytännön toteutuksesta ovat vastanneet Vuokko Leirimaa hyvinvointipäällikkö ja Jasmin Airinen hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän jäsenet vuonna 2023: Esa Siikaluoma hallintojohtaja, Monica Sulopuisto työhyvinvointikoordinaattori, Anu Järvi kirjastopalvelujohtaja, Tiina Hast työllisyyskoordinaattori, Harri Bister liikuntasihteerit, Taru Kuparinen tukipalveluiden erityisasiantuntija, Tarja Kuusela kulttuurisihteerit, Matti Sulonen toimistoinsinööri, Joonas Törrönen suunnitteleavustaja, Janne Mäkinen opetuspäällikkö, Karoliina Purola varhaiskasvatuspäällikkö, Airi Pekkala-Mäkitalo/Mia Pätsi kansalaisopiston rehtori, Riikka Rautama asuntoneuvoja, Terhi Kerttula palvelupäällikkö, Pauli Goltz hyvinvointilautakunta, Antton Hägglund hyvinvointilautakunta, Mikko Ratia vammaisneuvosto, Raimo Kantanen ikäihmisten neuvosto, Marjut Suo Keusote, Kaisa Mannermaa Keusote, Timo Naapuri Mäntsälän SRK, Minna Vartia Mäntsälän voimistelijat, Rauni Ohvo Mäntsälän Kodit Oy, Sanna Sarlin MLL, Satu Wallenius/Merja Hietala SPR.

Hyvinvointiraportin hyväksyminen:

Hyvinvointilautakunta 16.4.2024

Kunnanhallitus 27.5.2024

Kunnanvaltuusto 10.6.2024